

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ พุทธศักราช 2530 โดยใช้วิธีสอนแบบอริยสังคีติ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ
2. จุดมุ่งหมายและหลักการสอนตามแนวพุทธ
3. ความหมายของอริยสังคีติ
4. วิธีสอนแบบอริยสังคีติ
5. การใช้คำถามตามแนวพุทธศาสตร์
6. จิตวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์
7. สื่อการสอนตามแนวพุทธศาสตร์
8. การวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์
9. เทคนิคการสอนผู้ใหญ่
10. องค์ประกอบของผู้เรียนรู้ได้เร็ว
11. คุณสมบัติสำคัญของผู้สอน
12. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
13. ความสำคัญของวิชาโลกของงานอาชีพ
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนตามแนวพุทธและวิธีสอนแบบอริยสังคีติ

1. การจัดการศึกษาตามแนวพุทธ

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เจริญงอกงามอย่างมีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อสังคม ควรจัดกระบวนการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพสังคม ในสภาพสังคมไทย หลักพุทธธรรมสามารถนำมาเป็นแกนหลักที่จะช่วยให้ชีวิตมีคุณภาพ และได้มีนักการศึกษาหลาย

ท่ามกลางเห็นคุณค่าของพุทธธรรมประยุกต์การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาตาม
แนวพุทธ

สาโรช บัวศรี (2526) ได้กล่าวถึงการศึกษาตามแนวพุทธธรรมว่า การศึกษาตาม
แนวพุทธศาสตร์ ชีวิตมนุษย์ย่อมมีอยู่ 2 ระดับคือ ผู้ครองเรือนและชีวิตของผู้ที่ไม่ครองเรือน ใน
แต่ละระดับก็คงมีการศึกษาเล่าเรียน เพื่อฝึกอบรมตนเองหรือแก้ปัญหาตนเองและของสังคมที่ตน
อาศัยอยู่ตามควรแก่กรณีเสมอไป ความมุ่งหมายสูงสุดในระดับของผู้ไม่ครองเรือนอยู่คงต้องนำ
เอาความคิดเรื่องนิพพานมาใช้บ้าง

พระมหาจินดา อาจารย์กุสโล (2526) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามแนวพุทธว่า
ชีวิตของคนเราประกอบด้วยความจริง 2 อย่าง คือความจริงทางวัตถุ เรียกว่ารูปธรรม และ
ความจริงทางจิต เรียกว่านามธรรม ทั้งสองอย่างนี้มีอิทธิพลต่อกันอย่างลึกซึ้ง ความบกพร่อง
อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่อาจนำไปสู่ความมีบุคลิกภาพที่ดีหรือพึงปรารถนาได้ทั้งสองอย่าง ต่างช่วย
ส่งเสริมกันและกันในเรื่องการเรียนรู้ ในระดับการศึกษาจึงต้องมี "อาหาร" ทั้งทางกายและ
ทางจิตใจ ดังนั้นการเรียนรู้การทำงานของจิตหรือวิญญาณจึงมีความจำเป็น เพื่อเสริมสร้างเป้า
หมายที่พึงประสงค์ในกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล

สมณ อมรวิวัฒน์ (2530) กล่าวว่า การจัดการศึกษามัชฌิมแห่งพุทธศาสนาเป็นการ
แสวงหาหลักการและความรู้ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการฝึกหัดอบรมตนเอง ทางกาย วาจา
ใจ จนสามารถดำเนินชีวิตไปอย่างสงบสุข การจัดระบบ การเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีมี
ระบบการเรียนการสอนที่สามารถนำเอาหลักและทฤษฎีแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่มาจับก็จะ
พบความทันสมัยและลักษณะพิเศษของระบบการเรียนการสอนตามหลักของพุทธศาสนาอย่างน่า
อัศจรรย์

จากความคิดเห็นดังกล่าวแสดงว่าการจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ มุ่งศึกษาหา
สาเหตุของพฤติกรรมทางสังคม อารมณ์ สติปัญญา เช่นเดียวกับหลักการจัดการศึกษาและจิตวิทยา
ในสังคมตะวันตกที่มุ่งพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม ทางอารมณ์ และทางสติปัญญาของคนในวัยต่าง ๆ
แต่การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธมีความลึกซึ้งกว่า และไม่แยกวัยเพราะสาเหตุเหมือน
กันทุกวัยคือ ความไม่รู้ในลักษณะ 3 คือ ไตรลักษณ์ อีกทั้งหลักพุทธธรรมมุ่งผลสำเร็จคือ ความ
สุข สะอาด สว่าง สงบและอิสระ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมจากการเรียนรู้ จึงต้องให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในตัวผู้เรียนคือ ร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญา สภาพแวดล้อมภายในมีความละเอียดอ่อนที่ต้องอาศัยความสุขจากการ เรียน ความสงบ ความตั้งใจ ร่างกายสมบูรณ์ สนใจใฝ่รู้ ด้วยความรู้สึกที่เป็นอิสระ การเรียน การสอนตามแนวพุทธ จึงเป็นแนวการสอนที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียนมาก

จากความเห็นดังกล่าว ผู้วิจัยคิดว่า การจัดการศึกษาตามแนวพุทธมุ่งเน้นให้ผู้เรียน เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งในสภาพสังคมไทยนั้น หลักพุทธธรรมเป็นแกนหลักสำคัญ ในการดำเนินชีวิตของคนไทย การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการเรียนการสอนจึง เป็นผลดีที่จะ สามารถสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนการสอนด้วย และคิดว่าเหมาะที่จะนำมาใช้ในการ เรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่ เนื่องจากผู้ใหญ่มักจะสนใจเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ทันที และมีประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต สามารถที่จะนำประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่ง กันและกัน

2. จุดมุ่งหมายและหลักการสอนตามแนวพุทธ

ในวิธีสอนใด ๆ ก็ตาม จะต้องมียุติมุ่งหมายและหลักการสอน นุทวิธีกี่เช่นเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงมียุติมุ่งหมายและหลักในการสอน ดังจะเห็นได้จากพุทธภาษิตที่ประทานแก่ผู้ ขอบวชที่ยังไม่บรรลุมรรคผลว่า "เธอจงเป็นภิกษุมาเกิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเกิด" (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 4, 2514) และทรงกำหนดหลักในการแสดงธรรมไว้ดังนี้

1. เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ
2. เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เห็นเข้าใจ
3. เราจักกล่าวชี้แจงโดยอาศัยความเมตตา
4. เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อามิส (สินจ้าง รางวัล)
5. เราจักแสดงโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น (พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 22, 2514)

จากพุทธดำรัสดังกล่าวได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงมียุติมุ่งหมายในการสอนหรือการแสดง ธรรมเพื่อให้ผู้เรียนเห็นความทุกข์ และแสดงธรรมด้วยความเมตตา หวังให้เกิดประโยชน์แก่ผู้

เรียนเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ยังมีผู้อธิบายถึงความมุ่งหมาย หลักการสอนวิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้อีกหลายลักษณะ ดังเช่น

ประสาร ทองภักดี (2513) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายหลักการสอนของพระพุทธเจ้าไว้สรุปได้ว่า ความมุ่งหมายในแผนการศึกษาของพระพุทธเจ้า ก็คือทรงสอนเพื่อให้ทุกคนรู้จักสอนตนเอง เพื่อให้พ้นทุกข์ คือ ทุกข์ชั้นนอกได้แก่ความทุกข์อันเกิดจากความขาดแคลนปัจจัยในการครองชีพ และทุกข์ชั้นในได้แก่ ทุกข์ที่เกิดจากกิเลสรัดตรึงใจ หลักการสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ 9 ข้อ คือ

1. สอนเท่าที่ควรจะรู้ เช่น สอนฆราวาสธรรมแก่ผู้ครองเรือน (ฆราวาสธรรมเป็นธรรมสำหรับชาวบ้านมี 4 ข้อ คือ สัจจะ ทมะ ชันติ จาคะ)
2. สอนอย่างมีเหตุผล เช่น สอนว่าสมุทัยเป็นเหตุให้เกิดทุกข์
3. สอนอย่างรับรองผล เช่น ถ้าต้องการทำอะไรให้สำเร็จก็ให้ปฏิบัติอิทธิบาทสี่ (อิทธิบาทสี่ มี ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)
4. ต้องรู้จักบุคคลที่จะสอน โดยพิจารณาจากจริต (จริต 6 เป็นจิตลักษณะของคนตามแนวที่พระพุทธเจ้าทรงแบ่งไว้ ได้แก่ โทสะจริต โมหะจริต ราคะจริต วิตกจริต สัทธาจริต และนุทธจริต หมายถึงอารมณ์ของผู้เรียนขณะเรียนด้วย)
5. สอนจากสิ่งที่รู้แจ้งแล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้ เช่น เรื่องอริยสัจสี่ ทรงสอนทุกข์สังก่อนเพราะความทุกข์เป็นสิ่งที่ทุกคนประสบอยู่แล้ว
6. สอนจากสิ่งที่เห็นง่ายไปยังสิ่งที่เห็นยาก
7. สอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
8. เลือกธรรมที่จะสอนให้เหมาะกับบุคคล เช่น สอนพรหมวิหารสี่แก่ผู้ใหญ่ (พรหมวิหารสี่ คือธรรมที่ทำให้คนเป็นผู้ใหญ่ มีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา)
9. สอนโดยใช้อุปการณ์ พระพุทธองค์ทรงใช้สิ่งที่มีอยู่แล้วเป็นอุปการณ์ เช่น
  - 9.1 ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
  - 9.2 ใช้ภาพนิมิตเหมือนฉายภาพยนตร์
  - 9.3 ให้ทดลองด้วยตนเอง

พระราชวรมณี (ป.ป.อ, /2519) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายและหลักการสอนตามแนวพระพุทธศาสนา ตลอดจนวิธีสอนเพิ่มเติมจากประสาร ทองภักดีไว้ว่า ระบบการศึกษาของพระพุทธศาสนา มีความมุ่งหมายให้มนุษย์แก้ปัญหาของตนได้ ผู้สอนมีหน้าที่ชี้ทางให้ผู้เรียนเข้าสู่ปัญหาด้วยตนเอง ผู้เรียนต้องเป็นผู้ลงมือกระทำให้มากที่สุด เพื่อให้ตนเองเกิดปัญญา และปัญญาเป็นสิ่งที่ยึดเยียดไม่ได้ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมีหลักการสอนดังนี้

1. สอนจากสิ่งที่รู้ เห็น เข้าใจง่ายหรือเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่รู้ เช่น เข้าใจยาก หรือยังไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เข้าใจ
2. สอนเนื้อหาที่ค่อย ๆ ลุ่มลึกยากลงไปตามลำดับและต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป
3. ถ้าเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริงให้ผู้เรียนได้ดู ได้ฟังเองอย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง
4. สอนตรงเนื้อหา ไม่วกวน
5. สอนอย่างมีเหตุผล ตรงตามความจริง
6. สอนเท่าที่จำเป็นแก่ผู้เรียน ไม่ใช่สอนเท่าที่ตนรู้ หรือสอนแสดงภูมิว่าผู้สอนรู้มาก
7. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น คำนึงถึงสติปัญญา แล้วปรับการสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
8. คำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียน
9. ให้ผู้เรียนลงมือกระทำเอง
10. สอนให้รู้สึกว่าคุณเรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริงให้แสดงความคิดเห็นโต้ตอบโดยเสรีตามวิถีทางแห่งปัญญา มักอยู่ในรูปของการซักถาม ซึ่งแยกได้ 2 ลักษณะ คือ ล้อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นและวินิจฉัยเอง ผู้สอนเป็นผู้ถาม กับให้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี มุ่งหาความรู้ไม่ใช่แสดงภูมิข่มกัน
11. เอาใจใส่บุคคลที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ
12. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่ง ทำให้ผู้เรียนต้องการเรียน ภูมิใจในการเรียน
13. สอนมุ่งเนื้อหา ไม่กระทบ ไม่เสียดสีใคร
14. สอนโดยเคารพต่อผู้เรียน ตั้งใจสอน มองเห็นความสำคัญของผู้เรียน

15. ใช้วาจาสุภาพ นุ่มนวล สละสลวย เข้าใจง่าย
16. ทรงมีลีลาในการสอนทุกครั้ง ดังนี้
  - 16.1 สันทัดสนา อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง
  - 16.2 สมาปทา ชักจูงให้เห็นจริงด้วย หรือเห็นคล้ายตาม
  - 16.3 สมุตเตสนา เร้าให้เกิดกำลังใจ มั่นใจว่าจะปฏิบัติได้สำเร็จ
  - 16.4 สัมปหังสนา ชโลมใจให้ชุ่มชื่น ฟังไม่เบื่อ มองเห็นประโยชน์ในการ

ปฏิบัติธรรม

17. ยกอุททาทรณ์และเล่านิทานประกอบการสอน อันจะช่วยให้จำแม่นยำเห็นจริง

ผลิตเพลิน

18. ใช้อุปกรณ์การสอน การทนายปัญหาแต่ทรงใช้กับคนอายุน้อย เช่น พระราหูล
  19. รอโอกาส จังหวะในการสอน เช่น สอนโอวาทปาฏิโมกข์ในวันมาฆบูชา
  20. มีความยืดหยุ่นในการสอน
  21. มีการลงโทษและให้รางวัลอย่างเหมาะสม
- แสง จันทรงาม ได้เขียนถึงวิธีสอน เทคนิคการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ดังนี้

ปาฏิหาริย์ 3 แบบ

1. อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษ ทรงใช้เมื่อจำเป็น ต้องปราบบุคคลที่สอนยากให้สิ้นพยศ
2. อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนด้วยวิธีตักใจ วิธีนี้ทรงใช้กับบุคคลประเภทอุคฺคฺมุฏฺติญฺญ (ผู้รู้เข้าใจได้โดยฉับพลัน) และประเภทวิปจิตฺตญฺญ (ผู้รู้ได้เมื่อฟังอธิบาย ชยายความ)
3. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ การสอนด้วยวิธี บรรยายและสนทนาทรงใช้วิธีนี้กับบุคคลทุก

ประเภท

พระพุทธองค์ทรงโปรดการใช้ อนุสาสนีวิธี โดยจัดวิธีสอน ดังนี้

1. ทรงพิจารณาจนรู้จักจริต ภูมิปัญญา และภูมิหลังของผู้ฟัง
2. ระมัดระวังการใช้ภาษาให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย
3. จัดลำดับขั้นตอนการสอน คือ

- เสนอหลักการ

- ชักใช้ไล่เสียงให้เห็นประจักษ์
  - สรุปลงใจความสำคัญ
3. ทรงทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้
- อุปมาอุปไมย
  - ใช้นิทานประกอบ
  - ใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน
  - ใช้อุปการณของจริงประกอบการสอน

เทคนิคการสอนทรงใช้หลายวิธี เช่น

- ทรงใช้อารมณ์ขัน
- ทรงเร้าให้เกิดความกลัว
- ทรงเร้าให้เร่งรีบปฏิบัติ
- ทรงใช้วิธีการรุนแรง เช่น ชักไล่
- ทรงใช้ปฏิภาณไหวพริบในการโต้ตอบ
- ไม่ทรงก้าวร้าวใคร

นอกจากนี้แล้ว ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2523) ได้สรุปหลักการสอนทั่วไปของพระพุทธองค์ไว้ ดังนี้

1. สอนจากสิ่งที่ผู้เรียนรู้หรือเข้าใจอยู่แล้วไปสู่สิ่งที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ
2. สอนตามลำดับขั้น เริ่มจากง่ายไปหายาก ลุ่มลึก ชับซ้อน ตามลำดับ ความสัมพันธ์ของเนื้อหา

พันธ์ของเนื้อหา

3. สอนให้เหมาะกับความสามารถระหว่างบุคคลที่สอน
4. สอนเท่าที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน
5. สอนตรงตามจุดมุ่งหมาย ตรงเนื้อหา ไม่วกวน ไม่ออกนอกเรื่อง ไม่กระทบ

กระเทือนผู้อื่น

6. สอนโดยใช้หลักจิตวิทยา ให้เรียนโดยผ่านประสบการณ์หลาย ๆ อย่างในเนื้อหาเดียวกัน เพื่อเกิดมโนทัศน์ที่ตรงกัน
7. สอนอย่างมีเหตุผลเป็นจริง

8. สอนด้วยความเคารพและตั้งใจจริงในการสอนทุกครั้ง
9. สอนโดยสร้างบรรยากาศในการเรียนให้ปลอดภัย ไม่ตึงเครียด
10. สอนโดยเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนสนใจ อยากรู้ อยากทราบ
11. สอนโดยใช้ภาษา คำพูดที่ผู้เรียนใช้และเข้าใจคืออยู่แล้ว
12. สอนโดยเลือกตนและปฏิบัติรายบุคคล
13. สอนโดยรู้จักเลือกจังหวะและโอกาส
14. มีความยืดหยุ่นในกลวิธีสอน
15. มีการเสริมแรงและลงโทษ
16. ใช้กลวิธีต่าง ๆ ประกอบการสอนตามความเหมาะสม
17. ต้องรู้จักผู้เรียนดี
18. สอนโดยให้ความสำคัญแก่ผู้นำกลุ่ม เพราะถ้าผู้นำเข้าใจ เลื่อมใส ศรัทธา ตัวผู้นำนั้นจะช่วยสนับสนุนการสอนของผู้สอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
19. สอนโดยเลือกทั้งเนื้อหาและวิธีสอนให้เหมาะกับผู้เรียน
20. สอนโดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากที่สุด
21. สอนโดยใช้ภาษาสุภาพ นุ่มนวล ชวนฟัง ชวนให้สบายใจ และเข้าใจง่าย
22. สอนโดยหวังประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ

จะเห็นได้ว่า หลักการสอนของพระพุทธองค์ที่กล่าวข้างต้นนี้ ได้เน้นถึงการยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยครูผู้สอนจะต้องรู้จักผู้เรียนอย่างดีเสียก่อน แล้วพยายามจัดบรรยากาศในการเรียน จัดลำดับความสำคัญและความยากง่ายของเนื้อหา มีการยืดหยุ่นกลวิธีในการสอน อีกทั้งได้นำเอาหลักจิตวิทยามาใช้ในการเรียนการสอนอีกด้วย อันได้แก่ การเสริมแรงและการลงโทษ เป็นต้น

สุนทรวิวัฒน์ (2513) กล่าวว่า ถ้าลองนึกถึงภาพการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชมพูทวีปในครั้งพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงใช้เวลาเพียง 45 ปีในการวางรากฐานมั่นคงสั่งสอนอบรมและขยายพุทธอาณาจักรได้กว้างขวางไพศาล พระธรรมที่ได้ทรงรู้อันแจ้งด้วยพระองค์เองนั้นเป็นหลัก เป็นปรัชญา เป็นแก่นสารอันลึกซึ้งยิ่ง เหตุใดพระองค์จึงทรงสามารถเทศนาสั่งสอนให้ทุกคนตื่น วรรณะ คนนอกศาสนา นักบวชอื่น ๆ ได้ละจากกิจทั้งปวงของตน หันมาเลื่อม

ใส่เข้าใจและปฏิบัติธรรมของศาสนาพุทธอย่างสิ้นเชิง พุทธวิธีสอนจึงเป็นเรื่องที่ครูในปัจจุบันน่าจะสนใจศึกษา นำมาประยุกต์ในการเรียนการสอนอย่างยิ่ง

วคิน อินทสระ (2526) ได้อธิบายหลักการสอนที่พระพุทธองค์ทรงสอนพุทธบริษัท คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือบุคคลทั่วไป มีจุดมุ่งหมายในการสอน 3 ประการคือ

1. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้อะไร เห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น
2. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังตรงแล้วเห็นจริงได้ ทรงสอนเพื่อให้ทรงแสดงธรรมอย่าง

มีเหตุผลที่ผู้ฟังตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง

3. ทรงสอนเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลการปฏิบัติตามสมควร ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็น อัครธรรม ให้ได้รับผลการปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน ทรงสรรเสริญอุทสาสน์ ปาฏิหาริย์ (คำสอนที่อัครธรรม) ว่าดีที่สุด ประณีตที่สุด และเป็นประโยชน์ที่สุด

พุทธทาสภิกขุ (2516 ข) แบ่งพุทธวิธีสอนออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 3 ประเภทคือ

1. สอนโดยพูดให้ฟัง
2. สอนโดยทำให้ดู
3. สอนโดยรับประโยชน์ คือมีความสุขให้ดู (รับผลจากการปฏิบัติธรรม)

จากการสอนดังกล่าว จึงมีวิธีเรียนอยู่ 2 วิธีคือ เรียนอย่างแรก หมายถึงการเรียน การศึกษา เรียนอย่างที่สอง คือทำลงไปจริง ๆ ได้แก่การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญา (ไตรสิกขา)

การสอนตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาเป็นการสอนซึ่งครอบคลุมขั้นตอนและองค์แห่ง ความรู้แจ้ง 3 ประการ ดังที่สุมน อมรวิวัฒน์ (2528) ได้กล่าวไว้คือ

1. ปรีชาติ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการฟัง การอ่าน การคิดถึงความหมาย ส่วน ประกอบ ความสัมพันธ์ กฎ และกระบวนการของชีวิต เป็นความเข้าใจในเหตุปัจจัยและผลที่ต่อเนื่องกันเป็นวัฏจักร ต้องศึกษาอริยสัจ 4 ชั้นที่ 5 ไตรลักษณ์ และมัชฌิมาปฏิปทา หรือมรรคมี องค์ 8

กล่าวโดยสรุป การศึกษาในแง่ปรีชาตินั้น เป็นไปเพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบซึ่งผู้ศึกษาจะไม่หยุดหรือหนีงอใจอยู่เพียงเท่านั้น จะต้องฝึกหัดอบรมตนต่อไปเป็นเรื่องของการปฏิบัติ

2. ปฏิบัติ เป็นการศึกษาที่แท้จริง มีองค์ประกอบ 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ

2.1 อธิศีลสิกขา ได้แก่ การฝึกหัดอบรมควบคุมกาย และวาจา ให้เป็นปกติ ทำงานดี ดำรงชีวิตดี

2.2 อธิจิตสิกขา ได้แก่ การฝึกหัดอบรมให้จิตมีความคิดมีความแน่วแน่ ตั้งใจ และปลอดโปร่ง มีความเพียร ความระลึกรู้ จิตที่ตั้งมั่นแน่วแน่

2.3 อธิปัญญาสิกขา ได้แก่ การฝึกหัดอบรมให้เกิดความรู้แจ้ง ซึ่งเป็นความรู้ระดับสูงที่ประจักษ์ด้วยการฝึกฝนตนเองอย่างแท้จริง จนเกิดความเห็นที่ตรงกับสัจจะ ความจริง และความดำริในทางที่ชอบ

การปฏิบัติ หรือการฝึกหัดอบรม กาย วาจา ใจ จึงเป็นการศึกษาที่แท้ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา มีลักษณะเป็นสัมมาญาณ คือความรู้ที่ชอบยั้ง และเป็นภาวิตญาณ คือความรู้ที่เหนือสัญชาติญาณ จำเป็นต้องฝึกหัดอบรมด้วยตนเองจึงจะบรรลุได้

3. ปฏิเวธ เป็นการศึกษาต่อความรู้ การปฏิบัติ ไปสู่ความเข้าใจ การวิเคราะห์ ถึงผลของการปริยัติและปฏิบัติ ฝึกหัดอบรมตนให้สูงขึ้น ชุ่มชื้น จนสามารถยกระดับจิตของตนให้หลุดพ้นจากความเป็นทาสของอวิชชา (ความไม่รู้) และกิเลส เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ หมดปัญหาทั้งปวงของชีวิต ซึ่งหมายถึงการที่ได้หลุดพ้นสิ้นเชิง

การศึกษาและการฝึกหัดอบรมตนจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีเหตุ ปัจจัยและผลที่ผสมผสานสอดคล้องกันอย่าง ได้สัดส่วนสมดุลนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ คือ "อิสรภาพ" ซึ่งเป็นทั้งอิสรภาพของตนกับการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และอิสรภาพภายในจิตใจของตนเอง

จุดมุ่งหมายและหลักการสอนตามแนวพุทธ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์รู้จักตนเอง เข้าใจตนเองและสามารถแก้ไขปัญหของตนเองได้ ซึ่งในทางการเรียนการสอนก็เช่นเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายและหลักการสอนก็เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้ทราบว่า ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้นจุดมุ่งหมายและหลักการสอนโดยทั่วไปหรือจุดมุ่งหมายและหลักการสอนตามแนวพุทธ ก็เหมือนกันที่ต้องการให้มนุษย์รู้จักตนเองและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น

3. ความหมายของอริยสัง

พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่สอนให้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับความจริงของชีวิตและหลักการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลถูกต้อง เพราะการเข้าใจความจริงและดำเนินการตามหลักการดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดอิสรภาพทางจิต อันเป็นผลให้เกิดความสงบ ความบริสุทธิ์และปัญญา

ที่ว่าศาสนาสอนให้เข้าใจความจริงของชีวิตนั้น จะเห็นได้จากเมื่อครั้งพระพุทธเจ้ายังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ พระองค์ทรงประสบกับปรากฏการณ์จากชีวิตจริงของคนทั่วไปแล้ว ทรงคิดถึงปัญหาพร้อมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้อง เช่น ชีวิตกับการเกิดและการตายตลอดจนการเจ็บไข้ได้ป่วยว่าเกิดจากสาเหตุอะไร อะไรเป็นปัจจัยให้เกิดสิ่งดังกล่าวขึ้น ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิตที่พระองค์ทรงพบเห็น ทำให้พระองค์ต้องคิดหาทางแก้ปัญหาอยู่ตลอดเวลา ปัญหาความจริงที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์นั้นเป็นปัญหาที่ลึกซึ้ง และยากที่จะเข้าใจในระยะเวลาอันสั้น พระองค์ต้องใช้เวลามากในการที่จะได้ทราบความจริงของชีวิต ความรู้ของพระองค์จึงเรียกว่า การตรัสรู้ การตรัสรู้ของพระองค์คือการที่พระองค์ทรงได้ความรู้พิเศษสำหรับการแก้ปัญหาชีวิต

ดังนั้นเมื่อได้ยินคำถามว่า "พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร" คำตอบก็คือ "พระพุทธเจ้าตรัสรู้อริยสัง 4 ประการ" คำว่า ตรัสรู้หรืออริยสัง จึงเป็นคำกล่าวเฉพาะถึงพระพุทธองค์ผู้ทรงสามารถในการใช้พลังจิตและพลังปัญญา คิดค้นหาคำตอบ เรื่องความเป็นไปของชีวิต ทรงรู้ปัญหาของชีวิต รู้สาเหตุของปัญหา รู้ว่าปัญหานั้นแก้ได้ และรู้ทางแก้ปัญหาให้หมดไปอย่างหมดจด ยิ่งไปกว่านั้นความหมายคำว่า ตรัสรู้ ยังแสดงขอบเขตการคิดค้นของพระองค์ซึ่งนำไปสู่แนวทางปฏิบัติให้แก่ไขปัญหาได้จริง ตามลำดับขั้นตั้งแต่ยอมรับว่า ชีวิตเป็นทุกข์ คือเป็นปัญหา ยอมรับว่ามีแนวทางแก้ไขและมีการตัดสินใจไปสู่แนวทางนั้น (ก่องแก้ว เจริญอักษร, ม.ป.ป.)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงอริยสังสี่ครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งมีพระโกณฑัญญะเป็นหัวหน้า ณ ป่าอิสิปตมฤคทายะ ใกล้เมืองพาราณสี เมื่อเทศนาจบ ปรากฏว่าได้ผลคือ ท่านโกณฑัญญะได้ธรรมจักขุเป็นโสดาบัน ปัญจวัคคีย์ได้ประจักษ์แจ้งว่าพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้วจริง และได้บวชเป็นภิกษุ สาวกของพระองค์ นับเป็นพระสาวกชุดแรก แล้วพระองค์ก็ทรงออกเทศนาสั่งสอนคนทั่วไป

อริยสังเป็นกฎที่อธิบายความจริงที่สำคัญมากในพระพุทธศาสนา อีกทั้งครอบคลุมคุณธรรมทั้งปวงตามความหมายในพระพุทธศาสนาด้วย (กรมการศาสนา, 2525) และเป็นสิ่งที่

พระพุทธศาสนาสนใจอธิบาย อันมีเรื่อง ความทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และปฏิบัติ ที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ทั้งนี้อธิบายเป็นเหตุและผล 2 คู่ ดังนี้

1. ความทุกข์ - เหตุให้เกิดทุกข์
2. ความพ้นทุกข์ - แนวปฏิบัติให้พ้นทุกข์

ถ้าแปลตรงตัว อริยสัจ แปลว่า ความจริงที่ทำให้เจริญ (อริย) ความจริงที่ว่ามันแสดงให้เห็นว่า สิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ สาละของมันเป็นที่ทุกข์ ความทุกข์นี้มีสาเหตุ ในขณะที่เดียวกันภาวะพ้นทุกข์ก็มีอยู่ ชีวิตมนุษย์มิได้มีแต่ความทุกข์ดังในลัทธิอื่นอธิบายและแนวปฏิบัติให้พ้นทุกข์ก็เป็นความจริง ถ้ามนุษย์ปฏิบัติตามแนวทางนี้ก็สามารถพ้นจากความทุกข์ได้ ดังได้ทราบแล้วว่าโลกที่มันเป็นโลกที่มนุษย์รับรู้และให้ความหมาย ความทุกข์ของมนุษย์ก็เกิดขึ้นบนการรับรู้ และให้ความหมายในแต่ละครั้ง การรับรู้นั้นมี 6 ทางคือ ทางตา หู จมูก ลิ้น กายสัมผัส และความคิด

บรรพเทท กิตติศักดิ์ (2527) ได้ให้ความหมายว่าอริยสัจ แปลว่า สัจจะที่ทำให้เกิดผล ความไม่รู้ในอริยสัจ 4 เป็นอวิชชา อริยสัจ 4 ได้แก่

1. ทุกขอริยสัจ หมายถึง ทุกข์ทั้งหลาย ได้แก่ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ
2. สมุทัยอริยสัจ หมายถึง มูลเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งมักเรียกกันว่า ชาติเหตุ คือ

ความอยาก ความใคร่

3. นิโรธอริยสัจ คือ ความดับแห่งทุกข์ เป็นสภาพแห่งมรรคผล นิพพาน

4. มรรคอริยสัจ คือ ทางแห่งการดับทุกข์ เรียกว่า มรรคมีองค์ 8 คือ ปัญญาเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ ทำการงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ทำความเพียรชอบ ตั้งสติชอบ ตั้งใจชอบ

พระราชวรมณี (2520 ข) พุทธทาสภิกขุ (2518) และปิ่น มุทุกันต์ (2500) ได้ อธิบายความหมายของอริยสัจสี่ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และสั่งสอนพุทธศาสนิกชนไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

อริยสัจสี่ (The Four Noble Truths) ความจริงอันประเสริฐ ซึ่งทำให้รู้ความจริงเกี่ยวกับความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับสนิทของทุกข์ ได้แก่

1. ทุกข์ (suffering; Unsatisfactoriness) ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแย้ง บกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงใจอย่างแท้จริง

ได้แก่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือชาติ ชรา มรณะ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักไม่สมปรารถนาในสิ่งที่หวัง โดยย่อว่า อุปทานชั้น 5 เป็นทุกข์

2. ทุกข์สมุทัย (the cause of suffering; origin of suffering)

เหตุเกิดแห่งทุกข์ หมายถึงตัวเหตุที่จะทำให้เราต้องได้รับความทุกข์ต่าง ๆ ได้แก่ ดัณหา 3 คือ กามตัณหา (ความทะยานอยากในสิ่งที่ใคร่) ภวตัณหา (ความทะยานอยากในความมี ความเป็น) และวิภวตัณหา (ความทะยานอยากในความไม่มี ไม่เป็น)

3. ทุกขนิโรธ (the cessation of suffering; extinction of suffering)

ความดับทุกข์ ได้แก่ การดับตัณหาทั้ง 3 ประการนั้นเสียโดยสิ้นเชิง

4. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (the path leading to the cessation of suffering)

แปลว่าข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกสั้น ๆ ว่า "มรรค" ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่าทางสายกลาง อริยอัฏฐังคิกมรรค มรรคมองค์ 8 นี้ สรุปลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา

อริยสังขลสี่เรียกสั้น ๆ ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

มรรคมองค์ 8 หมายถึง การปฏิบัติที่ถูกต้อง เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมืองค์แปดประการอันประเสริฐ (the Noble Eightfold Path) มีดังนี้

1. สัมมาทิฏฐิ (Right View; Right Understanding) ความเห็นชอบหรือ

ความเห็นถูกต้อง หมายถึงความเห็นที่ถูกต้องเกี่ยวกับตัวความทุกข์ ตัวเหตุแห่งทุกข์ได้แก่ ความรู้หรือวิจลสี่ หรือเห็นไตรลักษณ์ รู้กุศล และอกุศล กับกุศลมูลและอกุศลมูล

2. สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) ดำริชอบ คือดำริออกจากกาม ความคิด

นึกในทางเสียสละ ไม่คิดในการปรนเปรอ สอนงความอยากของตน ดำริในการไม่พยายาม คือความนึกคิดที่ประกอบด้วย เมตตา ไม่ขัดเคืองหรือเพ่งมองในแง่ร้าย ดำริในการไม่เบียดเบียน คือความนึกคิดที่ประกอบด้วยกรุณา ไม่คิดร้ายหรือมุ่งทำลาย

3. สัมมาวาจา (Right Speech) เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจริตคือ ไม่พูดเท็จ

ไม่พูดส่อเสียด ไม่พูดหยาบคาย ตำทอ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

4. สัมมากัมมันตะ (Right Action) กระทำชอบ หรือการทำงานชอบหมายถึง

การประณตหรือการกระทำทั่ว ๆ ไป ตลอดถึงกิริยามารยาท อันพึงแสดงออกต่อสังคมเป็นหลัก

ใหญ่ คือ กายสุจริต ได้แก่ เว้นจากการฆ่า การชโมย และประพฤตินิन्दในกาม

5. สัมมาอาชีวะ (Right Livelihood) เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิจอาชีพประกอบสัมมาชีพ

6. สัมมาวายามะ (Right Effort) พยายามชอบ ได้แก่ ปชานหรือสัมปัปชาน 4 คือ เพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้น เพียรละบาปที่เกิดขึ้นแล้ว เพียรให้กุศลเกิดขึ้นและเพียรรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วให้คงอยู่และยังให้เจริญยิ่งขึ้นไป

7. สัมมาสติ (Right Mindfulness) ระลึกรชอบ ได้แก่ สติปฏิฐาน 4 คือ ระลึกรถึงความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ บุคคล ตัวเรา เราเขาไม่ให้หลง ยินดียินร้ายหรือเกิดความยึดถืออย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา กล่าวโดยสรุปคือ การทำความระลึกรหรือความรู้สึกรที่ติดต่อกัน ไม่เผลอตัวตกไปอยู่ใต้อำนาจของห้าสีก คือ กิเลส

8. สัมมาสมาธิ (Right Concentration) ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน 4 คือ การทำจิตให้มีลักษณะไม่หวั่นไหวต่ออารมณ์ ไม่วิตก วิจารณ์ ปิติ สุข ให้มีแต่อุเบกขา คือการวางเฉย

องค์ 8 ของมรรค จัดเข้าในไตรสิกขา คือ ข้อ 3-4-5 เป็นศีลข้อ 6-7-8 เป็นสมาธิข้อ 1-2 เป็นปัญญา

ไตรสิกขา (the threefold training) หมายถึง ข้อที่จะต้องศึกษาข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกฝน อบรม กาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไป จนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือ พระนิพพาน ได้แก่

1. อธิศีลสิกขา (training in higher morality) คือศีลอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง

2. อธิจิตตสิกขา (training in higher mentality) คือจิตอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมจิตเพื่อให้เกิดสมาธิอย่างสูง

3. อธิปัญญาสิกขา (training in higher wisdom) คือปัญญาอันยิ่ง ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

เรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา (morality, concentration and wisdom)

กิจในอริยสัจสี่ (functions concerning the Four Noble Truths) หมายถึง

จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสังคีติ จึงจะชื่อว่ารู้หรือปฏิบัติหรือเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว ได้แก่

1. ปรีชาญาณ (comprehension; suffering is to be comprehended) หมายถึง การกำหนดรู้เป็นกิจในทุกข์ คือควรศึกษาให้รู้จักให้เข้าใจชัดเจนตามสภาพที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของปัญหา
2. ปธานะ (eradication; abandonment; the cause of suffering is to be eradicated) หมายถึงการละ เป็นกิจในสมุทัย คือกำจัดทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การแก้ไข กำจัดต้นตอของปัญหา
3. สังขิจิรียา (realization; the cessation of suffering is to be realized) หมายถึง การทำให้แจ้ง เป็นกิจในนิโรธ คือเข้าถึงหรือบรรลु ได้แก่การเข้าถึงหรือบรรลุ ได้แก่การเข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหา บรรลุลุคตหมายถึงต้องการ
4. ภาวนา (development; practice; the path is to be followed or developed) หมายถึงการเจริญ เป็นกิจในมรรค คือการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติ กระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย ได้แก่ การลงมือแก้ไขปัญหา

ในการแสดงอริยสังคีติ ในการปฏิบัติธรรมตามหลักอริยสังคีติ จะต้องให้อริยสังแต่ละข้อสัมพันธ์ตรงกับกับกิจแต่ละอย่าง จึงจะเป็นการแสดงและเป็นการปฏิบัติโดยชอบ วางเป็นหัวข้อได้ดังนี้

1. ทุกข์ เป็นชั้นแกลงปัญหาที่จะต้องทำความเข้าใจและรู้ขอบเขต (ปรีชาญาณ) - Statement of evil; location of the problem
2. สมุทัย เป็นชั้นวิเคราะห์และวินิจฉัยมูลเหตุของปัญหา ซึ่งจะต้องแก้ไขและกำจัดให้หมดสิ้นไป (ปธานะ) - diagnosis of the origin
3. นิโรธ เป็นชั้นชี้บอกภาวะปราศจากปัญหา อันเป็นจุดหมายที่ต้องการให้เห็นว่าการแก้ปัญหาเป็นไปได้ และจุดหมายนั้นควรเข้าถึง ซึ่งจะต้องทำให้สำเร็จ (สังขิจิรียา) - prognosis of its antidote; envisioning the solution
4. มรรค เป็นชั้นกำหนดวิธีการ ขั้นตอนและรายละเอียดที่ต้องปฏิบัติในการลงมือแก้ปัญหา (ภาวนา) - prescription of the remedy

ความสำเร็จในการปฏิบัติทั้งหมด จึงตรวจสอบด้วยหลักญาณ 3

ญาณ 3 (insight; knowledge) ความหยั่งรู้ ปริชาตหยั่งรู้ ได้แก่

1. สัจญาณ หยั่งรู้สัจจะคือความหยั่งรู้หรือวิสัยสัจสี่ แต่ละอย่างรู้ว่านี่เป็นทุกข์ นี่เป็นสมุทัย นี่เป็นนิโรธ และนี่เป็นมรรค (knowledge of the truths as they are)

2. กิจญาณ หยั่งรู้กิจ คือความหยั่งรู้กิจอันจะต้องทำในอริยสัจสี่แต่ละอย่างว่า ทุกข์ควรกำหนดรู้ สมุทัยควรละเสีย เป็นต้น (knowledge of the function with regard to the respective Four Noble Truths)

3. กตญาณ หยั่งรู้การอันทำแล้ว คือความหยั่งรู้ว่ากิจอันจะต้องทำในอริยสัจแต่ละอย่างนั้นทำได้สำเร็จแล้ว (knowledge of what has been done with regard to the respective Four Noble Truths)

ความจริงอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าได้ค้นพบนั้น เป็นเรื่องธรรมดาโลกที่มีอยู่ทั่วไปที่ทุกคนจะค้นพบได้ โดยใช้หวิคดีวิเคราะห์ คือความจริงที่ว่าทุกอย่างอาจเป็นปัญหาชั้นได้ ต้องดูว่าอะไรเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหานั้น ๆ และพยายามหาทางเลือกเพื่อจะแก้ไขสาเหตุนั้นนั่นคือหลักวิเคราะห์เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่เป็นสากล เพียงแต่พระพุทธเจ้าไปถึงอีกขั้นตอนหนึ่งคือความทุกข์จะอยู่ที่คนเราเอง ที่มีความเดือดร้อนทางกายและใจ วิธีการที่จะทำให้ปลดเปลื้องความทุกข์นี้ได้คือทางสายกลาง บุคคลธรรมดาที่ยังมีโลภ โกรธ หลง ก็อาจนำเอาหลักอริยสัจ 4 ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาของตนเองและสังคม คือได้รู้ว่าปัญหาคืออะไร สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา คืออะไร ทางเลือกที่จะแก้ปัญหามีอะไรบ้าง และตัดสินใจเลือกทางไหน อย่างไร

ในชีวิตจริงบุคคลจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการแก้ปัญหา บุคคลจะพยายามแก้ปัญหาเพื่อการปรับตัวและความอยู่รอดในสังคม โดยบุคคลจะใช้หลักอริยสัจสี่ในการแก้ปัญหาจนเกิดการเรียนรู้ขึ้นด้วยความเข้าใจอย่างไรอย่างแจ่มแจ้งและทะลุปรุโปร่ง (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2532)

การแก้ปัญหาของบุคคลจะใช้หลักอริยสัจสี่ ดังนี้

1. ศึกษาว่าปัญหาที่มีอยู่คือปัญหาอะไรบ้าง (ทุกข์)
2. ค้นหาสาเหตุว่าอะไรเป็นสาเหตุทำให้เกิดปัญหา (สมุทัย)
3. รวบรวมข้อมูลของสาเหตุของปัญหา (สมุทัย)
4. ตรวจสอบความเป็นไปได้ของสาเหตุของปัญหาเหล่านั้น (นิโรธ)

5. สรุปผลถึงสาเหตุที่แท้จริง (มรรค)

อริยสัจสี่ เป็นหลักธรรมที่สอนให้เป็นคนมีเหตุผลและสามารถเกิดความคิดก่อนที่จะสิ่งต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงคิดว่า หลักธรรมอริยสัจสี่ จัดลำดับเป็นขั้นตอนและมีแนวทางเป็นระบบที่จะให้ผู้เรียนเกิดความคิดและสามารถใช้เหตุผลศึกษาข้อเท็จจริงต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง จึงเหมาะที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

4. วิธีสอนแบบอริยสัจสี่

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้ระบุให้ปรับปรุงหลักสูตร และวิธีการเรียนการสอนโดยเน้นวิธีการฝึกอบรมในเชิงวิทยาศาสตร์ที่สอนให้คนคิดในเชิงวิเคราะห์ วิจัยหาเหตุผล รู้จักตนเอง และเน้นการปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และมุ่งให้ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม ปัญญาและมีความสามารถในการคิดแก้ไขปัญหา

John Dewey ก็ได้ให้แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า ผู้เรียนควรมีโอกาสได้ใช้ความคิดอย่างเสรี คนที่มีความสุข คือผู้ที่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้เป็นผลสำเร็จ ทุกคนสามารถใช้ความคิดได้อย่างเสรี เพื่อจะนำความคิดนั้นมาใช้กับปัญหาของตน และส่วนรวมให้ตกไป ได้มีโอกาสซักถามเสนอแนะข้อคิดเห็นของตน มีการอภิปรายปัญหากันก็เพื่อเอาความคิดของแต่ละคนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ (วิช บรรจง, 2516) จึงควรใช้การแก้ปัญหาด้วยวิธีการแห่งปัญญา (Reflective Thinking) หรือวิธีการวิทยาศาสตร์ (The Scientific Method) ซึ่งมีด้วยกัน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหาให้ถูกต้อง (Location of Problem)
2. การตั้งสมมติฐาน (Setting up of Hypothesis)
3. การทดลองและเก็บข้อมูล (Experimentation and Gathering of Data)
4. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. การสรุปผล (Conclusion)

แต่เนื่องจากในประเทศไทย พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อชีวิตคนไทยมานับเป็นเวลานาน การแก้ปัญหาของคนไทยจึงอาศัยหลักธรรมในพุทธศาสนาเป็นแนวทาง และการแก้ปัญหา

วิธีหนึ่งซึ่งเป็นหัวใจของสังคมไทย นั่นคือ การแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ของพระพุทธเจ้า ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการคิด เป็นวิธีการคิดแบบ Reflective Thinking ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงใช้มากกว่า 2,500 ปีมาแล้ว แต่เพิ่งมีการประยุกต์ใช้โดยศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้นำเอาขั้นตอนของอริยสัจสี่มาวิเคราะห์ และเห็นว่าขั้นตอนต่าง ๆ ของอริยสัจสี่เมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์แล้ว มีความคล้ายคลึงกันมาก (สาโรช บัวศรี, 2507) ขึ้นทั้งสี่ของอริยสัจคือ

1. ทุกข์ ชีวิตนี้เป็นทุกข์อย่างยิ่ง (ขึ้นกำหนดปัญหา)
2. สมุทัย สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ (ขึ้นตั้งสมมติฐาน)
3. นิโรธ การดับทุกข์ (ขึ้นการทดลองและเก็บข้อมูล)
4. มรรค ทางที่จะพ้นทุกข์ได้คือมรรคมืองค์แปด (ขึ้นวิเคราะห์และสรุปผล)

วิธีสอนแบบอริยสัจสี่ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี จึงเป็นผู้คิดริเริ่มขึ้น โดยเกิดแนวความคิดว่า ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมมาช้านานแล้ว และรักษาเอกราชมาได้โดยตลอดรวมทั้งครูของไทยก็ได้รับความเคารพนับถือจากนักเรียนหรือศิษย์เป็นอย่างมาก ผิดกับประเทศอื่น ๆ จนถึงกับมีการไหว้ครู ฉะนั้นเราจึงควรมีวิธีสอนเป็นของตนเองบ้าง โดยนำวิธีการของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เป็นวิธีสอน (สาโรช บัวศรี, 2516) และได้เผยแพร่ลงในหนังสือชุดศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์ ซึ่งจัดทำโดยสำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ปีพุทธศักราช 2526

วิธีสอนแบบอริยสัจสี่ มิได้ประยุกต์มาจากหลักอริยสัจสี่โดยตรงแต่ประยุกต์จาก "กิจในอริยสัจสี่"

ในการศึกษาเรื่องอริยสัจสี่นั้น จำเป็นต้องศึกษาเรื่อง "กิจในอริยสัจสี่" ควบคู่กันไปด้วยจึงจะมองเห็นภาพแจ่มชัดขึ้นอีก กิจในอริยสัจสี่คือ หน้าที่อันพึงกระทำต่ออริยสัจสี่แต่ละอย่างข้อที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจสี่แต่ละอย่าง จึงได้ชื่อว่ารู้อริยสัจหรือเป็นผู้ตรัสรู้แล้ว (พระราชวรมนี, 2520)

อริยสัจสี่นั้นย่อมเป็นที่คุ้นเคยกันอยู่โดยทั่วไป แต่กิจในอริยสัจสี่นั้นอาจจะไม่ค่อยคุ้นเคยกันมากนัก ย่อจากคำอธิบายของพระราชวรมนี ที่กล่าวไว้เพื่อเป็นพื้นฐานในการที่จะประยุกต์หรืออนุโลมใช้เป็นวิธีสอน โดยจัดไว้เป็นคู่ ๆ ดังตารางต่อไปนี้ (พระราชวรมนี, 2520)

ขั้นตอนทั้งสี่ของอริยสัจ	กิจในอริยสัจ
1. ทุกข์ (ความทุกข์, สภาวะที่บีบคั้น บกพร่อง, ความปรารถนา ไม่สมหวัง)	1. ปริญญา การศึกษาให้รู้จักเข้าใจชัดตามสภาพ ที่เป็นจริง ได้แก่ การทำความเข้าใจ และกำหนดขอบเขตของปัญหาหรือ ความทุกข์
2. สมุทัย (สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ดัณหาทั้ง 3)	2. ปธานะ กำจัด, ทำให้หมดสิ้นไป ได้แก่ การ กำจัดต้นตอของปัญหาคือกำจัด ดัณหาให้สิ้นไป
3. นิโรธ (ภาวะที่ดับสลายสิ้นไป, หลุด พ้นเป็นอิสระ คือนิพพาน)	3. สัจฉิกิริยา การทำให้แจ้ง คือเข้าถึงหรือ บรรลุจุดหมายที่ต้องการ ได้แก่ การ เข้าถึงภาวะที่ปราศจากปัญหา แจ้ง ในวิธีการที่จะกำจัดปัญหาหรือทุกข์
4. มรรค (ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกก็อย่างหนึ่งว่า ทางสาย กลางหรือมัชฌิมาปฏิปทา)	4. ภาวนา การกระทำตามวิธีการที่จะนำไปสู่ จุดหมาย ได้แก่การลงมือแก้ไขปัญหาค ตามแนวทางของข้อปฏิบัติเพื่อจะได้ บรรลุถึงความดับทุกข์

จะสังเกตเห็นว่า "กิจในอริยสัจสี่" เป็นเรื่องของการกระทำหรือการปฏิบัติทั้งสิ้น ส่วนตัวอริยสัจสี่ เองนั้นบ่งถึงแนวคิด หรือสภาพการณ์ อันจะต้องนำไปปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่

วิธีสอนหรือการสอนนั้นย่อมเป็นการกระทำอย่างหนึ่ง คือจะทำอย่างไรผู้เขียนจึงจะ เกิดความเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้ขึ้นมาได้ ดังนั้นเมื่อถึงขั้นที่จะต้องประยุกต์ให้เป็นวิธีสอนกัน แล้วยังจะต้องประยุกต์จาก "กิจในอริยสัจสี่" เป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นเรื่องของการปฏิบัติหรือ การกระทำด้วยกัน มิได้ประยุกต์จากตัวอริยสัจสี่โดยตรง

สาโรช บัวศรี (2526) ได้กล่าวถึงถึงวิธีสอนนี้ว่า "อนึ่ง ใคร่ขอย้ำเป็นอย่างยิ่งว่า ในการประยุกต์เป็นวิธีสอนครั้งนี้ เป็นการกระทำแบบที่เรียกกันในภาษาลาตินว่า *mutatis mutandis* (ม.ม) คือเป็นการอนุโลมและปรุ่่งแต่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อสะดวกแก่การปฏิบัติหรือ เพื่อให้เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่สูงขึ้นไป และเป็นการประยุกต์จาก กิจหรือข้อปฏิบัติในชั้นต่าง ๆ ของอริยสังคีติ โดยถือด้านปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่ มิได้ประยุกต์โดยตรง จากตัวอริยสังคีติเอง เรียกว่า เป็นการประยุกต์จากส่วนหนึ่งของอริยสังคีติเท่านั้นเอง จึงได้เสนอ ชั้นของอริยสังคีติ กิจในอริยสังคีติ และวิธีสอนตามชั้นทั้งสี่ของอริยสังคีติ ดังนี้

แสดงชั้นของอริยสังคีติ กิจในอริยสังคีติและวิธีสอนตามชั้นทั้งสี่ของอริยสังคีติ

ชั้นของอริยสังคีติ	กิจในอริยสังคีติ	วิธีสอนตามชั้นทั้งสี่ของอริยสังคีติ (ให้ดูคำอธิบายของ อริยสังคีติและกิจอริยสังคีติพร้อมกัน กับการกำหนดวิธีสอนนี้
1. ทุภษ	1. ปริญญา	1. <u>ชั้นกำหนดปัญหา</u> (หรือชั้นทุภษ) ครูช่วยผู้เรียนให้ได้ศึกษาพิจารณาสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยตนเองด้วยความรอบคอบและพยายามกำหนดขอบเขตของปัญหาที่ผู้เรียนจะต้องคิดแก้ปัญหาให้ได้
2. สมุททัย	2. ปทานะ	2. <u>ชั้นตั้งสมมติฐาน</u> (หรือชั้นสมุททัย) ก. ครูช่วยผู้เรียนให้ได้พิจารณาด้วยตนเองว่า สาเหตุของปัญหาที่ยกมากล่าวในชั้นที่ 1 นั้นมีอะไรบ้าง ข. ครูช่วยผู้เรียนให้ได้เกิดความเข้าใจว่าในการแก้ปัญหาใด ๆ นั้นจะต้องกำจัดหรือดับที่ต้นตอหรือแก้ที่สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ค. ครูช่วยผู้เรียนให้คิดว่า ในการแก้ปัญหาที่สาเหตุนั้นอาจจะกระทำอะไรได้บ้างคือให้กำหนดสิ่งที่จะกระทำนี้เป็นข้อ ๆ ไป

ชั้นของอริยสังขล	กิจในอริยสังขล	วิธีสอนตามชั้นทั้งสี่ของอริยสังข (ให้ดูคำอธิบายของอริยสังขลและกิจอริยสังขลพร้อมกันไปกับการกำหนดวิธีสอนนี้
3. นิโรธ	3. สัจฉิกิริยา	<p>3. <u>ขั้นการทดลองและเก็บข้อมูล</u> (หรือขั้นนิโรธ)</p> <p>ก. สัจฉิกิริยา หมายถึง การทำให้แจ้งหรือทำให้บรรลุจุดหมายที่ต้องการ ทำอย่างไรจึงจะทำให้แจ้งได้ ถ้าเจริญรอยตามของพระพุทธองค์ก็ต้องทำด้วยตนเอง จะเห็นว่าพระพุทธองค์ทรงลองวิธีการต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง เช่น โยคะ ดบะ และทรงอดพระกระยาหารเป็นต้น เมื่อทรงเห็นว่าไม่บรรลุจุดหมายที่ต้องการได้ จึงทรงใช้วิธีการสมณะ และวิปัสสนากรรมฐาน ดังนั้นในการสอนขั้นนี้ครูต้องช่วยผู้เรียนให้ได้กระทำหรือทำการทดลองด้วยตนเองตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ว่าจะกระทำดังข้อต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ว่าจะกระทำดังชั้นที่ 2 ข้อ ค</p> <p>ข. เมื่อทดลองได้ผลประการใด ต้องบันทึกผลของการทดลองแต่ละอย่างหรือที่เรียกว่า ข้อมูลไว้พิจารณาในขั้น</p>
4. มรรค	4. ภาวนา	<p>4. <u>ขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล</u> (หรือขั้นมรรค)</p> <p>ก. จากการทดลองกระทำด้วยตนเองหลาย ๆ อย่างนั้นย่อมได้ผลออกมาให้เห็นว่าแก้ปัญหาไม่ได้เลย ผลประการนี้ชี้ให้เห็นว่าแก้ปัญหาได้แน่นอนแล้วและได้บรรลุจุดหมายแล้ว ได้แนวทางหรือข้อปฏิบัติที่เราต้องการแล้วเท่านั้น หมายความว่า จะต้องวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้นบันทึกไว้ในชั้นที่ 3 ข้อ ข นั้นจนแจ่มแจ้ง</p>

ขั้นของอริยสังขี	กิจในอริยสังขี	วิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอริยสังขี (ให้ดูคำอธิบายของอริยสังขีและกิจอริยสังขีพร้อมกันไปกับการกำหนดวิธีสอนนี้
		<p>ว่าทำอะไร จะแก้ปัญหาที่กำหนดในขั้นที่ 1 ได้สำเร็จแล้ว</p> <p>ข. จากการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ จะทำให้เห็นว่สิ่งใดแก้ปัญหาได้จริง ต่อไปก็ให้สรุปการกระทำที่ได้ผลนั้นไว้เป็นข้อ ๆ หรือเป็นระบบหรือเป็นแนวทางปฏิบัติแล้วลงมือกระทำหรือปฏิบัติอย่างเต็มที่ตามแนวทางนั้น โดยทั่วกัน</p>

จะสังเกตเห็นว่า วิธีสอนแบบอริยสังขีซึ่งถือว่าเป็นวิธีสอนแม่บทนี้ แท้ที่จริงก็เป็นวิธีการแก้ปัญหาตนเอง เป็นขั้นตอนในการดำเนินการของพระพุทธองค์ในการแก้ปัญหาอันยิ่งใหญ่ของชีวิต กล่าวคือ การดับทุกข์ เป็นขั้นตอนของการคิดอย่างมีระบบ พุทธอีกทีหนึ่งก็คือ เป็นกระบวนการของการใช้ความคิดหรือการใช้ปัญญานั้นเอง ดังนั้นบางครั้งก็เรียกวิธีการนี้ว่า "วิธีการแห่งปัญญา" อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าวิธีสอนแบบอริยสังขีนี้ มุ่งส่งเสริมให้เกิดการคิดค้น วิจัย และสร้างสรรค์ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นวิธีสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าถ้าได้ใช้วิธีสอนแบบนี้บ่อย ๆ ก็จะทำให้ผู้เรียนคุ้นเคยกับการแก้ปัญหาจนเป็นนิสัย เมื่อเกิดปัญหาอะไรขึ้นในชีวิตของตน ก็จะไม่ตระหนกตกใจจนเกินไป และมีสติพอที่จะใช้วิธีการแก้ปัญหานี้ เข้าช่วยแก้ปัญหาได้ทันที ซึ่งการที่จะนำวิธีสอนแบบอริยสังขีมาใช้ในการเรียนการสอนที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความคิดและคุ้นเคยกับการแก้ปัญหาจึงเป็นผลต่ออย่างยิ่งต่อผู้เรียน

5. การใช้คำถามตามแนวพุทธศาสตร์ (Buddhist Questioning)

ก้องแก้ว เจริญอักษร (2533) ได้เสนอรูปแบบและเนื้อหากระบวนการแก้ปัญหา "ความทุกข์" ตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งก็คือการค้นพบอริยสังขี โดยเขียนเป็นกระบวนการใช้คำถาม

ตามแนวทฤษฎีศาสตร์ ดังต่อไปนี้

เนื้อหาเรื่อง อริยสัจ 4	คำถาม	คำตอบ
<p>1. ทุกข์</p> <p>2. สมุทัย (เหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด)</p>	<p>แนวคำถามได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - เรากำลังศึกษาเรื่องอะไร - คืออะไร - เรื่องเป็นอย่างไร - ปัญหาอะไร - ได้ข้อสรุป (แนวคิด) ว่าอย่างไร <p>แนวคำถามได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - สาเหตุเกิดจากอะไร - เกิดได้อย่างไร - ทำไมจึงเกิดขึ้น - มีผลอะไรต่อไป - สรุปได้ว่าอย่างไร 	<p>ทุกข์ คือความไม่สบายกาย</p> <p>ทุกข์ คือความไม่สบายใจ</p> <p>ทุกข์ คือความทนอยู่ไม่ได้</p> <p>สรุป เราต้องประสบกับสิ่งเหล่านี้ทุกคน</p> <p>สาเหตุจากตัณหา คือความอยาก</p> <p>กามตัณหา - อยากได้</p> <p>ภวตัณหา - อยากเป็นอย่างนี้ อย่างนั้น</p> <p>วิภวตัณหา - อยากไม่เป็นอย่างนี้ อย่างนั้น</p> <p>สรุป ตัณหาทำให้เกิดกรรม (การกระทำ) ... กรรมทำให้เกิดการเวียนว่ายตายเกิดวนเวียนกันเช่นนี้</p>
<p>3. นิโรธ (ความดับทุกข์)</p>	<p>แนวคำถามได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาแก้ได้ไหม - มีหลักการว่าอย่างไร - แนวทางแก้ไขระยะสั้น, ยาว มีหรือไม่ 	<p>แก้ไข - หลักการคือ ต้องดับที่เหตุต้นๆ (ดับทุกข์ คือดับตัณหา - ดับการเวียนว่ายตายเกิด)</p> <p>สรุป ควรเริ่มตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ลดละกิเลสให้เบาบางลงด้วยการ</p>

เนื้อหาเรื่อง อริยสัจ 4	คำถาม	คำตอบ
	<ul style="list-style-type: none"> - ควรทำอย่างไรก่อนหลัง - สรุปเข้าหมายความว่าอย่างไร 	<p>ขัดเกลา, สงบจิตตนเอง</p>
<p>4. มรรค (ทางให้ถึง ความดับ ทุกข์)</p>	<p>แนวคำถามได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีหนทางอย่างไร - มีวิธีการอะไรบ้าง - มีข้อปฏิบัติอะไรบ้าง - มีโครงการอะไรบ้างที่ควรทำได้ - สรุป ข้อปฏิบัติหรือโครงการแก้ปัญหาให้แก่ชีวิตได้แก่อะไรบ้าง 	<p>มีข้อปฏิบัติ 8 ประการ เป็นหนทางคือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มองโลกตามความเป็นจริง (ความเห็นชอบ) - ใช้ความคิดให้ถูกต้อง (ดำริชอบ) - พุดเป็น (วาจาชอบ) - ทำเป็น (ทำการงานชอบ) - ทำมาหาเลี้ยงชีพเหมาะสม (เลี้ยงชีพชอบ) - พากเพียรให้สมบูรณ์แบบ (พยายามชอบ) - อยู่กับปัจจุบัน (ระลึกชอบ) - ฝึกจิตให้มั่นคงเพื่อสร้างสมพลังปัญญา (ตั้งใจมั่นชอบ) <p>สรุป การฝึกตนเองให้มีศีล สมาธิ ปัญญาเป็นหนทางพัฒนาตนเองไปสู่ความดับทุกข์ขั้นสูงสุด (นิพพาน) ซึ่งทุกคนปฏิบัติได้</p>

ในการศึกษาเนื้อเรื่อง การบอกเล่าเรื่อง ผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดคือ ผู้ฟัง ซึ่งจะต้องเก็บข้อมูลจากการฟังในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้น ครูจึงใช้คำถามเพื่อ

1. สอบถามว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาถูกต้องหรือไม่ ปฏิบัติตามได้หรือไม่
2. สอบถามว่า ผู้เรียนมีความคิดต่อเรื่องนั้นอย่างไร
3. สอบถามว่า ถ้ากำหนดสิ่งที่ยากหรือไม่เคยพบมาก่อนให้ศึกษาเพิ่มเติม ผู้เรียนจะเข้าใจหรือไม่ หรือมีความเห็นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

ลักษณะของคำถามจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยในการเรียนการสอน และคำถามที่ใช้ก็ควรเป็นคำถามที่มีเงื่อนไขให้คิดหาคำตอบได้หลายทาง และเป็นเหตุเป็นผลต่อเนื่องกันในการสนทนาโต้ตอบ และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนคิดได้เอง ซึ่งอาจจะเป็นคำตอบที่ประเทืองปัญญาแก่กันและกันทั้งสองฝ่าย ในการเรียนการสอนวิธีสอนแบบอริยสังคีตซึ่งเป็นวิธีสอนที่เน้นกระบวนการคิด ซึ่งเริ่มจากพิจารณาลักษณะปัญหา ควรรวบรวมข้อมูลจนได้ข้อสรุปรวบยอดหรือแนวคิดที่ถูกต้องอยู่แล้ว ก็ควรคิดหาเหตุผลถึงวิธีการแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปให้จงได้ วิธีสอนแบบอริยสังคีตจึงเป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ แนวคำถามที่ใช้ก็เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่และผู้เรียนสามารถแสดงเหตุผลในการตอบคำถามได้อย่างกว้างขวาง โดยไม่ได้จำกัดความคิดของผู้เรียน ซึ่งลักษณะการถามคำถามก็ได้จากการค้นพบเรื่องความทุกข์ของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนนั่นเอง

6. จิตวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์

แนวพุทธศาสตร์ของชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งทั้งสองอย่างนี้มีความสัมพันธ์ที่จะส่งเสริมซึ่งกันและกัน หากการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ละเอียดอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมทำให้การพัฒนาไม่เต็มศักยภาพที่มนุษย์มีอยู่

วิทย์ อัครวิเศษศิษกุล (2526) กล่าวถึงการเรียนรู้ของมนุษย์ตามแนวพุทธศาสตร์ว่า การเรียนรู้ของมนุษย์ย่อมต้องมีเวทนา (ความรู้สึก) ประกอบไปด้วยเสมอไป หากเวทนาชนิดที่เป็นทุกข์กายและอกุศลเวทนาจะทำให้ขาดประสิทธิภาพทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เพราะเมื่อมีความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ทำให้เกิดโมหะ อันเป็นสภาพที่มีติดบอดและคอยปิดความรู้แจ้งของชีวิต ส่วนร่างกายที่มีสุขภาพสมบูรณ์ซึ่งเป็นภาวะที่พร้อมจะเกิดความสุขกายหรือสุข

กาย (สุขเวทนา) ย่อมมีส่วนช่วยให้มีประสิทธิภาพของการศึกษา ส่วนกุศลเวทนา (ความรู้สึก
สุขอุเบกษาที่เป็นบุญ) เป็นความรู้สึกบริสุทธิ์ประกอบด้วยคุณธรรมต่าง ๆ ที่เร้าให้มีประสิทธิภาพ
ของการศึกษาอย่างสูง เพราะคุณธรรมที่ประกอบกับความรู้สึกบริสุทธิ์ (กุศลเวทนา) มีปัญหา
เป็นประธานของคุณธรรมทั้งปวง

สารโธ บัณฑิต (2526) ได้กล่าวถึงจิตวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ว่าด้วยน้ำใจประชา
ธิปไตยธรรมะ 3 ประการคือ

1. คารวธรรม (Respect of Individual) หมายถึง การให้เกียรติแก่กันถึง
เป็นสิ่งสำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อหรือด้วยความหนักแน่นจริงจังทั้งทางกาย
ทางวาจาและทางใจ

2. สัมคคีธรรม (Sharing, Participating, Co-ordinating) คือการมี
ธรรมะที่เรียกว่าสาราณียธรรม 6 คือ ช่วยชวนชวายกิจธุระเพื่อนด้วยกาย ช่วยชวนชวายกิจธุระ
เพื่อนด้วยวาจา คิดแต่ในสิ่งที่ประโยชน์ต่อเพื่อน แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมให้แก่
กันมีความประพฤติดีเสมอ ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้อื่น มีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น ไม่
ทะเลาะวิวาทกับใคร

3. ปัญญาธรรม (Faith in the method of intelligence) คือการรู้จัก
คิดของตนเองและกระทำของตนเอง ในพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นเรื่องสูงสุด

คารวธรรม สัมคคีธรรม ปัญญาธรรม ทั้งสามประการนี้ เรียกว่า น้ำใจประชาธิ
ปไตยซึ่งมนุษย์ต้องมีประจำตัวอยู่เสมอ

จิตวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์ จึงเป็นแนวทางที่ทำให้ทราบว่าในการเรียนการสอน
แบบแนวพุทธก็ใช้จิตวิทยาในการเรียนการสอนเช่นกัน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการทราบปัญหา
ต่าง ๆ ของผู้เรียน และต้องการให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น และต้องการให้ผู้
เรียนรู้จักตนเอง การเรียนการสอนจึงจะทำให้บรรลุผล

7. สื่อการสอนตามแนวพุทธศาสตร์

สื่อการสอนตามแนวพุทธศาสตร์ซึ่งเป็นพุทธวิธีการสื่อความของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่ง
สอนมนุษย์ให้มุ่งไปสู่ทางที่ดีที่ควรเดินไป (สุคติ) ในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นทางไปที่ไม่ดีไม่ควร

เดินไป (ทุกติ) พยายามหลีกเลี่ยงเพื่อมิให้ตกหลุมหรือตกสู่สภาวะที่ต่ำทราม ความสว่างทำให้มนุษย์รู้ทันตามสภาพที่เกิดขึ้นจริง

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2526) ได้สรุปลักษณะการสื่อความขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ดังนี้

1. พระพุทธองค์ทรงสื่อสารโดยยึดความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ทรงกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะ
3. ทรงสื่อความสองทางคือ ทางพระโอรส และทางกระแสจิต
4. ทรงใช้ไทรคมนาคมในรูปไตรจิต
5. ทรงใช้ภาษาที่ผู้ฟังเข้าใจง่าย และสื่อการสอนแทนในรูปแบบต่าง ๆ

การใช้สื่อการศึกษาของพระพุทธเจ้าเป็นไปในลักษณะของการสื่อความ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ใช้สื่อทั้งประเภทวัสดุ อุปกรณ์ และวิธีการเพื่อโปรดเวไนยสัตว์ให้หลุดพ้น สำเร็จประโยชน์ระดับหนึ่ง

จากข้อความดังกล่าว ผู้วิจัยเกิดความคิดว่าพระพุทธเจ้าก็ใช้สื่อในการเรียนการสอนเช่นกัน แต่เป็นสื่อที่ใช้ในลักษณะสื่อความ ซึ่งในการเรียนการสอนปัจจุบันก็ใช้สื่อการเรียนการสอนเช่นกัน แต่ใช้สื่อประเภทวัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นของจริง ซึ่งสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ใช้เหล่านั้นใช้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เร็วขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำวัสดุอุปกรณ์ สื่อประเภทต่าง ๆ ใช้ในการทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เร็วขึ้น

8. การวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์

การวัดผลประเมินผลเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้ทราบว่า ผู้เรียนบรรลุผลถึงจุดประสงค์ของการศึกษาที่วางไว้หรือไม่ การวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์มีการวัดผลประเมินผลเช่นเดียวกับการศึกษาในศาสตร์อื่น ๆ เช่นกัน

เย็นใจ เลาทวนิช (2526) ได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผลการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ สรุปได้ดังนี้

1. การประเมินผลในระหว่างการศึกษา คือ ครูผู้สอนธรรมชาติต้องคอยตรวจตรา สอดส่อง ทดสอบอยู่เสมอว่าศิษย์มีปัญหอะไรบ้างในการศึกษา หรือปฏิบัติธรรมะ เช่นการสอบ

อารมณ์สภาพจิตใจที่กำลังฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

2. การประเมินผลสรุปรวบยอด ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ในการเลื่อนชั้นหรือเลื่อนระดับทางพุทธศาสนามีตัวอย่าง เช่น ของจิต ได้แก่ ฅณ 5 ระดับ เรียกว่า ระดับความสงบ

3. การประเมินตนเอง ซึ่งพุทธศาสนาเน้นมาก เพราะจุดประสงค์ของพุทธศาสนา เน้นอยู่ที่นิพพาน หรือการหลุดพ้น

วศิน อินทสระ (2526) ได้สรุปการวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์ว่า การวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์นั้นมุ่งเอาความเป็นคนดีเป็นจุดหมายปลายทาง ความเป็นคนดีนั้นมีหลายระดับชั้น คือ ดีอย่างปุกุชฌ ดีอย่างอริยชน องค์ประกอบที่จะให้เป็นคนดีก็คือ ความรู้ดี และความประพฤติดีเป็นชั้น ๆ ไป ยิ่งเว้นชั่ว ทำดีและทำจิตใจบริสุทธิ์มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นคนดีมากเท่านั้น จนก้าวพ้นจากแดนปุกุชฌชั้นสู่แดนแห่งอริยชน ีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ อันถือว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญของพุทธศาสนา

นอกจากนี้ ดุษฎี สัตถวรางค์ (2533) ได้เสนอลักษณะของโครงการประเมินว่า สามารถกำหนดได้ตามแนวทางในอริยสังคี คือ

1. นิโรธ เป็นจุดหมายของการวัดในแต่ละครั้ง เป็นขั้นตัดสินว่าใช้ได้หรือไม่อย่างไร
2. มรรค เป็นการที่ครูหรือแม่เด็กเองจะต้องช่วยกันพิจารณาว่าได้ไปใกล้จุดหมายเพียงใด
3. ทุกข์ เป็นการกำหนดรู้สภาพของเด็กในด้านความสนใจ ความสามารถ
4. สมุทัย เป็นการแก้ไขต้นตอหรือสาเหตุของปรากฏการณ์ของพฤติกรรม

จากข้อความดังกล่าวผู้วิจัยเกิดความคิดว่า การวัดผลประเมินผลตามแนวพุทธศาสตร์ ก็มีการวัดผลและการประเมินผล เพื่อต้องการทราบปัญหาของศิษย์ในการปฏิบัติธรรม ซึ่งมุ่งให้เป็นคนดี เป็นจุดหมายปลายทาง แต่ในทางการเรียนการสอนนั้นต้องการวัดผลเพื่อดูความก้าวหน้าทางการเรียนรู้ของผู้เรียนว่ามีพัฒนาการเป็นอย่างไร และมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ จึงคิดว่าใกล้เคียงกัน จึงได้มีการวัดผลประเมินผลในการวิจัยครั้งนี้

9. เทคนิคการสอนผู้ใหญ่

สพิธ ซาสกุล (2517) ได้กล่าวถึงการสอนผู้ใหญ่ดังนี้

การสอนผู้ใหญ่ย่อมมีเทคนิคการสอนต่างกับการสอนเด็ก ไม่ว่าจะ เป็นระดับชั้นประถมศึกษา หรือมัธยมศึกษา หรืออุดมศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้ใหญ่ต่างกับเด็กดังนี้คือ

- ผู้ใหญ่มีประสบการณ์มากกว่าเด็กมีสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ต่างกัน
- ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียนสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่าเด็ก เพราะได้ผ่านพัฒนาการ

มาหลายชั้น ตั้งแต่เด็กทารกมาจนกระทั่งถึงความเป็นพ่อเป็นแม่

- ผู้ใหญ่รู้จักปกครองตนเอง ได้ดีกว่าเด็ก ดังนั้นจึงรู้สึกอด้อใจในการที่จะต้องฟังพาคาศัยคนอื่น

- ผู้ใหญ่มักจะสนใจเรียนรู้สิ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในทันที

นักการศึกษาผู้ใหญ่ได้ศึกษาค้นคว้า เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับกลวิธีสอน และพยายามที่จะปรับปรุงทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ในการที่จะจัดการศึกษาผู้ใหญ่ให้ประสบผลสำเร็จ จะต้องคำนึงถึง นักศึกษา ครู เวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ จากการจัดสิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกัน ก็สามารถกำหนดได้ว่า จะจัดประสบการณ์ให้ได้ผลอย่างไร

เทคนิคและอุปกรณ์ที่ช่วยในการสอนผู้ใหญ่ และวิธีการเลือกวิธีสอนที่เหมาะสมในหัวข้อต่อไปนี้

- ก. สภาพการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- ข. วิธีสอนที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- ค. ลำดับขั้นในการพัฒนาโครงการศึกษาผู้ใหญ่
- ง. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่

ก. การจัดสภาพการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่มีสภาพการเรียนรู้ดังนี้

1. มีความสนใจและยอมรับจุดมุ่งหมายและวิธีการสอน เมื่อผู้ใหญ่เข้าใจและยอมรับจุดมุ่งหมายแล้วย่อมจะมีความสนใจในเนื้อหาต่าง ๆ ในบทเรียน มีส่วนร่วม และรวบรวม

ความคิดจากประสบการณ์เดิม ถ้าหากผู้ใหญ่ไม่ยอมรับวิธีการสอนก็จะทำให้การเรียนรู้ไม่ได้ผลเต็มที่ ดังนั้น ครูผู้สอนควรจะได้หาวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายอย่างแจ่มแจ้ง

2. ต้องรวบรวมความคิดให้เพียงพอ การที่จะจัดความคิดและประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการนำเสนอแหล่งที่จะให้ความคิดได้ดีที่สุดได้แก่ ครูผู้สอนซึ่งจะให้ประสบการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งทฤษฎีและหลักการ แหล่งที่สองก็ได้จากตัวของผู้เรียนเอง จะได้จากการสัมมนา รายงาน อภิปราย ครูจะต้องช่วยจัดสถานการณ์ให้ และควบคุมให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ แหล่งที่สามได้แก่หนังสือ เอกสารและสิ่งอื่น ๆ ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ครูเป็นผู้ที่มีส่วนช่วยให้ผู้เรียนใช้อุปกรณ์เหล่านี้ให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การมุ่งความสนใจและประสบการณ์ ซึ่งต้องการให้นักศึกษานำความคิดและประสบการณ์ที่ได้รับมาจัดให้สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย จึงควรจัดให้มีการประชุมพิเศษ การเล่าย่อ ๆ การจัดประชุมเป็นครั้งคราวจะช่วยให้นักศึกษาได้รวมศูนย์สนใจ และได้นำประสบการณ์เดิมมาใช้ด้วย

4. การรวบรวมความคิดใหม่ให้เข้ากับประสบการณ์เดิม โดยตรวจสอบประสบการณ์เดิมของผู้เรียนเพื่อต้องการทราบความต้องการของตนเอง และรู้จักดัดแปลงประสบการณ์เดิม นอกจากนี้ควรให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมและประเมินผลการทำงานและในขั้นสุดท้ายควรให้ผู้เรียนได้ดำเนินการด้วยตัวเอง

5. จัดเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะช่วยในการเรียนรู้ เช่น ทัศนคติของครูผู้สอนนักศึกษาผู้ใหญ่ ความเป็นกันเองและอื่น ๆ เพื่อให้นักศึกษาเป็นคนเปิดเผยยอมรับสิ่งใหม่ ๆ และเข้าใจประสบการณ์ต่าง ๆ สามารถนำเอามารวมเข้ากับความคิดและประสบการณ์เดิม

ข. วิธีที่จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

การที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและยอมรับความเข้าใจและยอมรับความคิดและกระบวนการใหม่ ๆ ได้แก่

การพูดประชุมพิเศษ ควรพูดถึงว่านักศึกษาจะได้รับความรู้และประสบการณ์อะไรบ้าง และวิธีการที่จะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมาย เพื่อต้องการให้นักศึกษาเกิดความเชื่อถือและมั่นใจว่า

ครูผู้สอน ได้มีการเตรียมการสอนอย่างตีมีจุดหมาย

นอกจากมีการปฐมนิเทศแล้ว ครูควรรู้ระเบียบวิธีสอน ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การให้ความรู้เป็นรายบุคคล ได้แก่

การปาฐกถาหรือบรรยายโดยตั้งความรู้ของผู้ฟัง และให้ผู้ฟังได้มีส่วนร่วมในการบรรยายด้วย โดยจัดให้มีการถามตอบหลังจากที่ได้บรรยายเสร็จแล้ว เพื่อที่จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจแนวความคิดต่าง ๆ ของผู้บรรยายได้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น หรือใช้วิธีตั้งคำถามมาให้ผู้ฟังได้จับใจความสำคัญก่อนที่จะมีการปาฐกถาหลังจากฟังเสร็จแล้วก็มีการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นรวบรวมความคิดต่าง ๆ วิพากษ์วิจารณ์หรือเปรียบเทียบ โน้ตที่จดไว้ว่าจะมีการอภิปรายรายงานหรือซักถามผู้บรรยายก็ได้

นอกจากนี้ก็มีวิธีการสัมภาษณ์ ใช้ในกรณีที่ผู้บรรยายไม่มีเวลาที่จะพบปะกับผู้เรียน ผู้สัมภาษณ์ควรจะรู้ความสนใจและประสบการณ์ของผู้เรียน จะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถรวบรวมแนวความคิดต่าง ๆ ได้

2. การเสนอความคิดเห็นของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป คือมีผู้พูด 2 คนขึ้นไป เสนอความคิดเห็นของแต่ละคน มีคนกลางคอยสรุปเรื่องที่พูด หรือตอบคำถามของผู้ฟังหรืออาจจะจัดในรูปของการอภิปรายสมาชิก ผู้อภิปรายแต่ละคนแสดงความคิดเห็น ประธานคอยคุมให้เรื่องตรงจุด จะเป็นการขยายแนวความคิดและทำให้ผู้ฟังเข้าใจสิ่งใหม่ ๆ ผู้ฟังอาจจะมีส่วนร่วมในการอภิปรายหรือไม่ก็ได้

3. การจัดประสบการณ์ที่มุ่งไปยังตัวผู้เรียนโดยตรง จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจวิธีการแก้ปัญหาของแต่ละคน เช่น มีการรวบรวมปัญหาที่ผู้เรียนต้องการทราบหรือต้องการศึกษาเป็นพิเศษ อาจจะเป็นการถามให้ผู้เรียนรวบรวมและเรียงลำดับปัญหา เช่น

ก. การแสดงละคร เป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียน พยายามคิด วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหา

ข. การศึกษาเป็นรายบุคคล (Case Study) จะช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะรวบรวมความรู้และทัศนคติและทฤษฎีเข้าด้วยกัน

นอกจากนี้ก็มีวิธีการวิเคราะห์ประสบการณ์เป็นหมู่ จากการที่ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึก ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ นี้เองจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ

อย่างแจ่มแจ้ง

4. การใช้โปรแกรมต่าง ๆ เช่น การศึกษานอกสถานที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต การอภิปราย การอ่านจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสวิเคราะห์แยกแยะเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งต่างจากการฟังการบรรยาย เพราะผู้เรียนสามารถหยุดคิดได้ ภาพยนตร์หรือโทรทัศน์จะช่วยให้เข้าใจเรื่องราวที่ยังยากสลับซับซ้อนได้ โดยเฉพาะเมื่อจัดประกอบการบรรยาย

วิธีการรวบรวมความคิดและประสบการณ์ของผู้เรียน

มีหลายวิธีด้วยกัน เช่น โดยการจัดประสบการณ์และปัญหาที่ให้เกิดความสนใจใคร่รู้ หรือมีผู้ประสานงานคอยอธิบายจุดมุ่งหมาย แผนงาน ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของประสบการณ์ต่าง ๆ กับการเรียนหรืออาจจะย่อให้ด้วย หรืออาจจะให้นักศึกษาค้นใคร่คนเดียวหรือหลายคนก็ได้ คอยสังเกต แล้วนำเอามาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังเป็นการกระตุ้นให้มีความสังเกตและความเข้าใจดีขึ้น นอกจากนี้ก็โดยการทบทวนบทเรียนที่เรียนมาแล้วหรือการทดลองประเมินผลงานระหว่างบทเรียน

วิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ใหม่ไปสัมพันธ์กับความรู้เก่า

อาจทำได้ดังนี้

1. มีการฝึกฝนบ่อย ๆ ภายใต้การแนะนำควบคุมจนสามารถนำเอาความรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ไปใช้ได้
2. ให้นักศึกษาทำกิจการอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วให้อธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงทำอย่างนั้น พร้อมทั้งนำมาเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ด้วย รวมทั้งการแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ
3. ให้ฝึกหัดทำ เป็นการแก้ไขปัญหาดังจริง ๆ ภายใต้การแนะนำอย่างใกล้ชิด หลังจากทำแล้วควรมีการประเมินผล วิเคราะห์และรวบรวมความคิดด้วย
4. วิธีที่ดีที่สุดโดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความรู้ ความประทับใจและได้ทดสอบด้วยตัวเอง จะช่วยให้เข้าใจแนวคิดได้แจ่มชัดขึ้น อาจจะใช้แบบประเมินผลตัวเองก็ได้ และควรให้ผู้เรียนได้มีเวลาใช้ความคิด

ควรปรับบรรยากาศในห้องเรียนที่จะส่งเสริมให้เกิดความรู้

นักศึกษาผู้ใหญ่ไม่ชอบให้ครูปฏิบัติเช่นเดียวกับนักเรียน ถ้าหากทำเช่นนั้นจะทำให้
ความสนใจในการเรียนน้อยลง ดังนั้นควรเสริมบรรยากาศในการเรียนดังนี้

1. ครูต้องยอมรับนับถือวุฒิภาวะและประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งอาจจะโดยการ
แสดงกิริยาท่าทางหรือการนำเสนอที่เรียนเพราะไม่เช่นนั้นแล้วจะทำให้ผู้เรียนอึดอัด
2. การเรียนการสอนนั้น ควรทั้งการสอบถาม ทดลอง ตรวจสอบ ชวยความคิด
ใหม่ๆ ดังนั้นบรรยากาศภายในห้องเรียนควรจะเป็นที่ยอมรับและกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้
3. ความมีระเบียบ และความเป็นกันเอง ควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์
จะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกเป็นกันเอง
4. ควรจัดให้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เขาได้ประสบในชีวิตประจำวัน เช่น สันทนาการ
การประชุมทำ Workshop รับประทานอาหารร่วมกัน จะช่วยให้กระตุ้นให้เกิดความสนใจอยาก
รู้มากขึ้น

ค. ลำดับขั้นในการพัฒนาประสบการณ์ของผู้เรียน

ผู้สอนจะต้องพยายามหาวิธีสอนและประสบการณ์ที่ดีที่สุด ควรตั้งคำถามตนเองว่า

1. กิจกรรมแต่ละอย่างจะช่วยให้ผู้เรียนได้ความคิดใหม่ๆ และจะนำเอามาสัมพันธ์
กับประสบการณ์เดิมอย่างไรบ้าง
2. มีอะไรบ้างที่จะเป็นหลักประกันว่า ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายและวิธีการสอนนั้น
บรรลุจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้
3. ประสบการณ์อะไรบ้างที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในอันที่จะศึกษาหา
ความรู้
4. โครงการสอนที่วางไว้นั้นมีความยืดหยุ่นเพียงพอหรือไม่
5. ผู้สอนได้พยายามสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้อย่างไรบ้าง
6. มีการประเมินผลที่จะให้ตรงกับจุดมุ่งหมายอย่างไรบ้าง

๔. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนผู้ใหญ่

กิจกรรมที่เหมาะสมแก่การจะนำมาสร้างประสบการณ์ในการเรียน

1. รวบรวมความต้องการของผู้เรียน โดยสำรวจจากการตอบปากเปล่าหรือข้อเขียน หรือจัดตั้งปัญหาขึ้นให้นักศึกษาอภิปราย อาจจะใช้หลาย ๆ วิธีด้วยกัน เมื่อรวบรวมความต้องการของผู้เรียนได้แล้วก็เอามาตั้งเป็นจุดมุ่งหมาย ซึ่งทั้งผู้สอนและผู้เรียนยอมรับเข้าใจตรงกัน
- 2 พยายามใช้แหล่งอุปกรณ์ที่มีอยู่ ครูผู้สอนควรทำรายชื่อวิทยากรและอุปกรณ์ที่จะช่วยให้การสอบบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ จะต้องคำนึงถึงเวลาและงบประมาณด้วย การทำรายชื่อวิทยากรนั้น ควรจะจัดอันดับว่าจะติดต่อกับใครได้ง่ายที่สุด รวมทั้งพวกอุปกรณ์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดกว้างขวางออกไป
3. การเลือกแหล่งความคิด ในการเลือกวิทยากรและอุปกรณ์ ควรจะคำนึงถึงว่าทั้งสองอย่างนี้ผู้เรียนยอมรับหรือไม่ และจะต้องคำนึงถึงเวลาว่ามีพอที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจหรือไม่ และควรจะคำนึงถึงความสนใจด้วยว่ามีความสนใจด้านไหน
4. พยายามเลือกใช้วิธีสอนที่เหมาะสมกับจุดมุ่งหมาย ควรคำนึงถึงว่าความคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ นั้น ควรจะมีระเบียบวิธีสอนและเริ่มสอนอย่างไร ในการจัดประสบการณ์และวิธีสอนนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงจุดมุ่งหมาย ทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
5. มีการประชุมพิเศษให้ผู้เรียนเข้าใจวัตถุประสงค์และแผนการเรียนด้วย อาจจะจัดได้ในรูปการอภิปรายหรือบรรยาย
6. มีการประเมินผล เพื่อจะนำมาใช้ปรับปรุงแก้ไขกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน ในการประเมินผลนี้ควรดูว่า ครูและผู้เรียนเข้าใจจุดมุ่งหมายและการใช้อุปกรณ์แต่ละอย่างอย่างไร และพยายามเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ไว้เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

การสอนผู้ใหญ่ให้ได้ผลดีก็ต้องทราบเกี่ยวกับเทคนิคการสอนผู้ใหญ่ด้วย ซึ่งจริง ๆ แล้ว การสอนผู้ใหญ่แตกต่างจากการสอนเด็ก เพราะผู้ใหญ่มีความพร้อมและมีประสบการณ์มาแล้ว เทคนิคการสอนจึงแตกต่างจากการสอนเด็ก ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้แนวคิดที่ว่า ถ้าหากนำวิธีการสอนโดยใช้ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้เช่นเดียวกับเด็ก ก็คงเป็นสิ่งที่น่าเบื่อสำหรับ

ผู้ใหญ่ ที่ต้องการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประสบการณ์จึงน่าจะเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ได้แสดงออกทางด้านความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ที่จะได้เกิดความคิดหลากหลาย และเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น จึงได้นำวิธีการเหล่านี้ใช้เป็นพื้นฐานในการสอนผู้ใหญ่

10. องค์ประกอบของผู้เรียนรู้ได้เร็ว

พระพุทธเจ้าตรัสองค์ประกอบของผู้เรียนรู้ได้รวดเร็ว 5 ประการ ปรากฏในโพธิราชกุมารสูตร คัมภีร์มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ คือ

1. เป็นผู้มีศรัทธามีความเชื่อมั่นในผู้สอน
2. เป็นผู้มีโรคน้อย มีระบบการย่อยอาหารดี
3. เป็นผู้ไม่โอ้อวด เปิดเผยตนตามความเป็นจริง
4. เป็นผู้มีความพากเพียร มีความบากบั่น หนักแน่น
5. เป็นผู้ปัญญา รู้จักพิจารณาเหตุผลการก่อและการสลายตัวของสิ่งทั้งหลายเมื่อผู้

ศึกษามององค์ประกอบเหล่านี้บริบูรณ์ การศึกษาของผู้นั้นย่อมมีโอกาสสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว ถ้าองค์ประกอบเหล่านี้ไม่สมบูรณ์ ความสำเร็จย่อมล่าช้าไปตามลำดับ

เมื่อทรงดำริแสดงธรรมครั้งแรก ทรงพิจารณาพบ ความแตกต่างที่มีในสรรพสัตว์อันสืบเนื่องมาจากมีธรรมที่เป็นพลังแตกต่างกัน ผู้มีพลังธรรมต่าง ๆ อ่อน ย่อมมีกำลังในการรู้ธรรมได้ช้า ส่วนผู้มีพลังธรรมสมบูรณ์ย่อมมีความสามารถบรรลุธรรมได้เร็ว ธรรมที่เป็นพลังเหล่านั้นคือ

1. ศรัทธา ความเชื่อมั่นในผู้สอน
2. วิริยะ ความพากเพียร
3. สติ ความรอบคอบ
4. สมาธิ ความมั่นคงทางสภาพจิต
5. ปัญญา กำลังทางวุฒิปัญญา

ผู้ต้องการศึกษาสำเร็จรวดเร็ว จำต้องเพิ่มพลังเหล่านี้แก่ตนเอง เมื่อพลังส่วนใดหยาบไปคอยตรวจตราเพิ่มเติม มีความรู้ให้เป็นที่มั่นใจได้ ชยันไว้เสมอ รอบคอบถึถ้วนไว้เสมอ อย่าให้สูญเสียความมั่นคงทางจิต เพิ่มพูนสิ่งที่เสริมสร้างความรู้แก่ตนเองอยู่เสมอ องค์ประกอบ

เหล่านี้ยังเป็นความจริงอยู่ตลอดเวลา (อ้างถึงในสุวรรณ เพชรนิล, 2533)

ในการเรียน ผู้เรียนควรมีสภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยต่าง ๆ เพื่อจะได้ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน และต้องมีความขยันหมั่นเพียรอยู่เสมอ จึงจะประสบความสำเร็จ ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่เรียนเพื่อเสริมสร้างความรู้แก่ตน และต้องการมาเรียนเพื่อได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นและผู้ใหญ่มีความคิดรอบคอบถี่ถ้วน ในการเรียนจึงเรียนรู้ได้เร็ว

11. คุณสมบัติสำคัญของผู้สอน

สุวรรณ เพชรนิล (2533) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติสำคัญของผู้สอนที่ได้ประมวลมาจากลักษณะที่จำเป็นอย่างยิ่งบางประการของพระพุทธรเจ้า ตามที่คิดเห็นผู้ทำการสอนไม่ควรจะขาดไป คุณสมบัติเหล่านั้นคือ

1. การเข้าถึงความรู้ สมควรกำหนดเป็นคุณสมบัติประการแรกของผู้ทำการสอน เพราะเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้สอนต้องเข้าถึงความรู้มาก่อนที่จะทำการสอนแม้ในวิชาที่เคยเรียนมาแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นผู้ทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการ

2. การมีเมตตากรุณาประจำวิญญาณ คือการมีความปรารถนาดี มีความสังสาร มีความเอ็นดูอย่างแรงกล้าในการช่วยปลดปล่อยผู้อื่นจากความไม่รู้ เสกสร้าง เขาให้กลายเป็นผู้รู้ การมีเมตตากรุณาประจำใจ จัดว่าเป็นหัวใจของครู หรือเรียกว่า "วิญญาณครู" คุณสมบัติข้อนี้เป็นเหตุให้ทำการสอนด้วยมีน้ำใจ เป็นเหตุทำการสอนได้ไม่รู้ลี้กเหน้อย

3. การเป็นตัวอย่างของบทสอน หมายความว่าสอนอย่างไร ทำอย่างนั้น ทางด้านวิชาการหมายความว่าผู้สอนเข้าถึงทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ทางด้านจริยะหมายความว่า ผู้สอนทำตนเป็นตัวอย่างให้ดู ทางวิทยาศาสตร์หมายความว่า บทสอนนั้นได้ทำการพิสูจน์ทดสอบมาแล้ว เป็นบทสอนที่พึงศึกษาได้ด้วยความมั่นใจ

4. การเข้าถึงความแตกต่างทางอินทรีย์ของผู้เรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดชั้นเรียน และการบรรจุเข้าชั้นเรียน ในการจัดทำตำราให้ยากง่ายอย่างเหมาะสม ตลอดถึงในการช่วยให้สามารถก้าวหน้าทันกลุ่มในชั้นเรียน การสอบคัดเลือกบุคคลเข้าศึกษาใน

สาขาวิชาต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ก็มาจากหลักความจริงในเรื่องนี้เป็นพื้นฐาน การศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะละทิ้งข้อนี้เสียไม่ได้ ในกรณีที่ทำการสอนเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคล หลักการข้อนี้ก็มีความจำเป็นมากขึ้น

5. การสร้างความพร้อมและคอยความพร้อม ความพร้อมเป็นฤกษ์อย่างสำคัญที่สุดของความสำเร็จในกิจการทั้งปวง เพราะความพร้อมหมายถึงความพร้อมสมบูรณ์ของเหตุความพร้อม มูลของเงื่อนไขทุกประการ และผลสำเร็จย่อมติดตามมา โดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงเป็นอย่างอื่นไปได้ ดังนั้นเมื่อความพร้อมยังไม่เกิดขึ้น จึงไม่ควรใจร้อนรีบด่วนตัดสินใจทำอะไรลงไป ควรคิดหาวิธีการต่าง ๆ เพื่อสร้างความพร้อมขึ้น การอบรมสั่งสอนไปที่ละเล็กละน้อยเพื่อสร้างความสามารถให้แก่กล้าชั้น โดยลำดับ

คุณสมบัติสำคัญของผู้สอน

คุณสมบัติของครูอีกนัยหนึ่งมี 7 ประการคือ

1. ทำตนให้เป็นที่รักของศิษย์ (ปิยตา ความน่ารัก) หมายถึงมีคุณธรรมเหล่านี้คือ
  - มีความหวังดีต่อศิษย์   มีกรุณาสงสารศิษย์
  - ยินดีกับความดีของศิษย์   มีความยุติธรรมต่อศิษย์
2. ทำตนให้เป็นที่เคารพของศิษย์ โดยมีหลักการปกครองที่ถูกต้องเหล่านี้ คือ
  - ดำทนิ ลงโทษ แก่ศิษย์ ผู้ที่ทำความผิดเสียหายด้วยใจเป็นธรรม
  - ยกย่อง เชิดชูศิษย์ที่มีความดีเด่น ให้ปรากฏเป็นตัวอย่างของส่วนรวม
  - ปฏิบัติตนถูกต้องเหมาะสม เป็นตัวอย่างที่ดีของศิษย์ได้เสมอ
3. อบรมตนให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ ด้วยการปฏิบัติเหล่านี้คือ
  - อบรมตนให้เชี่ยวชาญทางวิชาการ มีความแม่นยำ กว้างขวาง ลึกซึ้ง
  - อบรมตนให้มีความสามารถในภาระงาน มีความคล่องตัวในการปฏิบัติหน้าที่
  - อบรมตนให้เจริญด้วยศีลธรรม ด้วยการดำเนินตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม
4. อุตส่าห์สั่งสอน ด้วยหลักการที่สำคัญคือ
  - ชี้แจงให้เห็นชัดเจน ให้เห็นคุณค่าของความรู้
  - ให้เกิดความอุตสาหะหมั่นเพียร และให้เกิดความเบิกบานใจ

5. อุดหนุนต่ออ้อยคำรบกวนของศิษย์ หมายความว่า ต้องมีความอดทนในเรื่องเหล่านี้

เช่น

อดทนต่อสภาพของดินฟ้าอากาศ ที่ร้อนจัดบ้าง หนาวจัดบ้าง ฝนจัดบ้าง
 อดทนต่อความเหน็ดเหนื่อย ทิวกระหาย เพื่อประสาทความรู้แก่ศิษย์
 อดทนต่ออ้อยคำล่วงเกินของศิษย์ ที่จะเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ

6. ขยายข้อที่ยากให้เห็นได้ง่าย ด้วยวิธีการเหล่านี้คือ

แสดงจุดเด่นของวิชา แสดงเหตุผลของวิชา แสดงสาระสำคัญของวิชา

7. ไม่ชักนำศิษย์ในทางที่ไม่สมควร หมายถึงการไม่ชักนำศิษย์ในเรื่องของอบายมุข

เช่น

การดื่มสุรา การเที่ยว การพนัน การคบคนพาล เป็นต้น

การจะสอนให้ได้ผลดีนั้น ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ควรวางตนให้เป็นที่เคารพ
 ของศิษย์ เป็นที่รักของศิษย์ มีเมตตากรุณาและหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อทำตนให้ก้าวหน้า
 และมีเทคนิคการสอนที่ดีด้วย จึงจะเป็นผู้สอนที่ดี ซึ่งสามารถยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

12. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจาก
 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับนี้มุ่งที่จะส่งเสริมให้ผู้ต้อง
 การศึกษาแต่ละคนมีโอกาสที่จะศึกษาต่อในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ผักกัษะ
 และปลูกฝังเจตคติที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้อื่น สามารถ
 ปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามสมควรแก่อัธยาศัย หลักสูตรนี้มีความสอดคล้อง
 กับหลักสูตรระดับเดียวกันในระบบโรงเรียน และมีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้ผู้เรียนเลือกเรียน
 ได้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของตน

หลักการ

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการสำคัญดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม อันเป็นพื้นฐาน
 ให้เห็นช่องทางสำหรับประกอบอาชีพตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด ตลอดจนรู้

จักหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการที่จะใช้ประกอบการตัดสินใจเลือกงานอาชีพ หรือเพื่อปรับปรุงและ ส่งเสริมอาชีพที่ทำอยู่แล้วให้ดีขึ้น

2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงการดำรงชีวิตของตนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิทยาการใหม่ ๆ

3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างความเป็นเอกภาพของชาติ สอดคล้องกับสภาพการแก้ปัญหาและความต้องการของบุคคล

4. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาบุคลิกภาพในด้านจริยธรรม วัฒนธรรม ค่านิยม เจนคติ และพฤติกรรม และแนวทางอื่นจะเป็นการช่วยพัฒนาประเทศ

5. เป็นการศึกษาที่จัดให้ประสานสัมพันธ์กันทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

จุดมุ่งหมาย

หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนี้

1. รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด ซึ่งมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อมและวิชาการ

2. มีความรู้และทักษะเพียงพอแก่การประกอบอาชีพ การศึกษาเพิ่มเติมและการดำเนินชีวิต

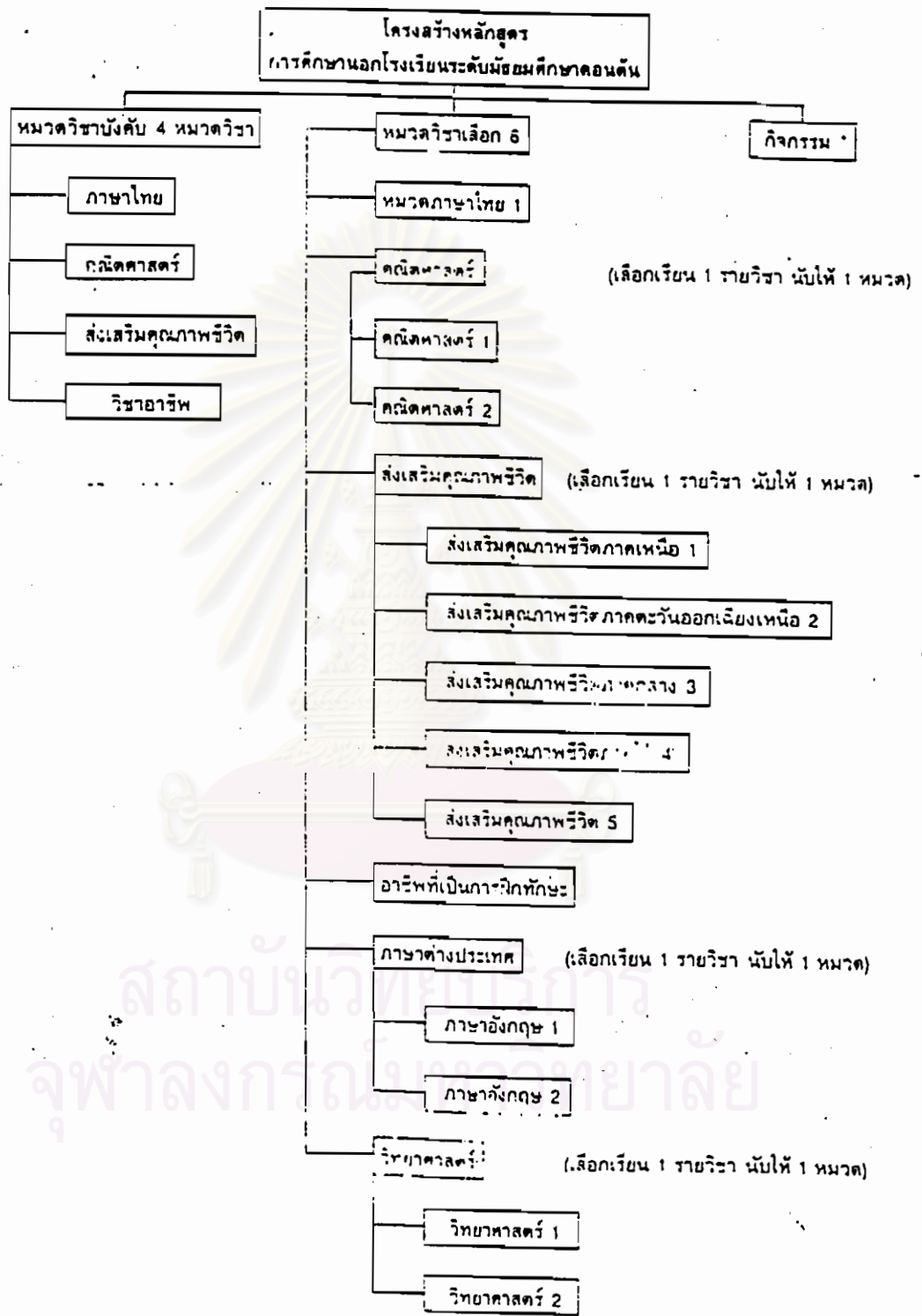
3. เห็นคุณค่าและธำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมอันดีงาม

4. เข้าใจปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ รู้จักพิจารณาและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

5. เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

6. มีเจตคติที่ดีต่อสัมมาอาชีพ ฝึกให้ขยันอดทนและประหยัด ตลอดจนรู้จักสงวนบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ และทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

ผู้เรียนจะต้องร่วมกิจกรรมนอกกลุ่มตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

(ที่มา : กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2532)

หลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจและความต้องการของตน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จัดให้ผู้ทันพลาดโอกาสได้ศึกษาความรู้เพิ่มเติม และมีจุดมุ่งหมายที่ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ โดยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด โดยคำนึงถึงกระบวนการคิด จึงเหมาะกับวิธีสอนแบบอริยสัจสี่ที่เน้นกระบวนการคิดเช่นกัน

13. ความสำคัญของวิชาโลกของงานอาชีพ

โลกของงาน

คำว่า "โลกของงาน" หมายถึงการงานต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคมและมีการนำไปประกอบอาชีพ ซึ่งในโลกมนุษย์ย่อมมีอย่างกว้างขวาง ไม่ได้มีเฉพาะอย่าง เฉพาะวิชาผู้ที่เข้าสู่งานอาชีพจะต้องรับรู้ เรียนรู้อาชีพทุกชนิดที่สามารถนำเข้ามาปรับปรุงงานอาชีพของตนเองจากฐานอาชีพเดิม มีฐานขยายจากฐานอาชีพสู่ฐานอาชีพใหม่ ผู้เรียนจะต้องมองเห็นอาชีพทุกอย่างอันเป็นการส่งผลให้เกิดอาชีพที่สามารถปรับปรุงรายได้ของตนเองและสังคม โลกของงานจะคิดถึงความต้องการของสังคม ไม่มองเฉพาะความต้องการของผู้เรียน (เจริญผล สุวรรณโชติ อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531)

ความหมายของคำว่าอาชีพ

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า "อาชีพ" ไว้ดังนี้

อาชีพ ความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง การเลี้ยงชีวิต การทำมาหากิน งานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ

สมพงษ์ พละสุรย์ (2524) ได้ให้ความหมายของอาชีพไว้ดังนี้

อาชีพ คือ กิจกรรมหรือการกระทำที่ผู้ทำมีจุดมุ่งหมายหรือหวังผลเพื่อให้ได้สิ่งยังชีพ เช่น อาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ หรือรายได้ อาชีพจึงมักจะเป็นการงานที่มีผลตอบแทนเป็นรายได้หรือเครื่องยังชีพ

เจริญผล สุวรรณโชติ (อ้างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531) ได้ให้ความหมายของอาชีพ หมายถึง ชนิดของงานที่บุคคลประกอบการอยู่เป็นงานที่ทำแล้วได้ค่าจ้างหรือผลตอบแทน

ชำนาญ นิคาร์ตัน (2530) ได้ให้ความหมายของอาชีพ คือ การทำมาหากินของมนุษย์ เป็นการแบ่งหน้าที่การทำงานของตนเองในสังคม และเพื่อสนองความต้องการของตนเองในด้านต่าง ๆ

อาชีพต่าง ๆ ทั่วโลกแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530)

1. อาชีพอิสระ
2. อาชีพรับจ้าง

อาชีพอิสระ ได้มีผู้ให้ความหมายดังนี้

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2530) ได้ให้ความหมาย อาชีพอิสระ หมายถึงการประกอบกิจการงานมีรายได้ โดยจัดและประกอบการด้วยตนเองหรือกลุ่ม

ศรีสง่า กรวรรณสุด (อ้างถึงในสาโรช บัวศรี, 2521) ได้ให้ความหมาย อาชีพอิสระ คือ อาชีพส่วนตัว หรือการประกอบการของตนเอง อาชีพอิสระจึงมิได้ทุกลักษณะของงานไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานประเภทเกษตรกรรม คหกรรม ศิลปหัตถกรรม พาณิชยกรรม หรืออุตสาหกรรม ขอแต่ให้เป็นการประกอบการของตนเองเท่านั้น

ธีรารง บัวศรี (อ้างถึงในสาโรช บัวศรี, 2521) ได้ให้ความหมาย อาชีพอิสระ หมายถึง งานอาชีพที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการทำมาเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องไปรับจ้างผู้อื่นเสมอไป

วนิดา เสรีเศรษฐ (2531) ได้แบ่งอาชีพอิสระเป็น 3 กลุ่มอาชีพตามระดับการใช้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ

1. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะหรือบุคคลที่มีความรู้ในระดับที่ต่ำกว่าอนุปริญญา เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างวิทยุ ช่างเขียนแบบ ช่างตัดผม เป็นต้น
2. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะหรือบุคคลที่มีความรู้ในระดับปริญญาหรืออนุปริญญา เช่น วิศวกร แพทย์ ทนายความ เป็นต้น

3. กลุ่มอาชีพที่ไม่ต้องใช้ทักษะ หรือความรู้ในวิชาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ เช่น ผู้ประกอบการค้าเครื่องใช้ ชายข้าวแกง ชายผลไม้ ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

การประกอบอาชีพอิสระสามารถที่จะดำเนินการด้วยตนเองหรือกลุ่ม เป็นลักษณะงาน

อาชีพที่สามารถดำเนินการได้คล่องตัว มีอิสระเสรีในการบริหารงาน ผู้ประกอบการสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเองในทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นด้านลงทุน การตลาด การขยายกิจการ การผลิตสินค้าใหม่หรือการให้บริการแก่ลูกค้าในรูปแบบใหม่ ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนางานอาชีพเป็นไปอย่างรวดเร็ว ทันท่วงทีทันต่อเหตุการณ์ ดังนั้นอาชีพอิสระจึงเป็นลักษณะงานอาชีพที่ประชาชนจะสร้างงานขึ้นได้เองตลอดเวลา

อาชีพรับจ้าง ได้มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

กรมการศึกษาออกโรงเรียน (2530) ได้ให้ความหมาย อาชีพรับจ้าง หมายถึง การประกอบกรงานมีรายได้ โดยประกอบการอยู่ในกิจการของนายจ้าง

อัครง บัวศรี (อ้างถึงในสาโรช บัวศรี, 2521) ได้ให้ความหมาย อาชีพรับจ้าง หมายถึง งานที่ผู้ประกอบการได้รับค่าจ้างจากนายจ้างเป็นรายชั่วโมง หรือรายวันหรือรายเดือนแล้วแต่กรณี

ศรีสง่า กรรณสูต (อ้างถึงในสาโรช บัวศรี, 2521) ได้ให้ความหมาย อาชีพรับจ้างคือ อาชีพที่ผู้ทำไม่ได้ประกอบการด้วยตนเอง แต่รับจ้างเป็นลูกจ้างในบริษัท ห้างร้าน หรือโรงงานหรือเข้ารับราชการ อาชีพรับจ้างจึงมีได้มากในประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศที่มีโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสังคมอุตสาหกรรม (Industrial Society)

ชานาญ นิสารัตน์ (2530) ได้แบ่งอาชีพรับจ้างเป็น 2 กลุ่มวิชาชีพ

1. กลุ่มอาชีพที่ใช้ทักษะหรือความรู้ในวิชาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ เช่น ช่างเครื่องยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ ช่างตัดเสื้อ เป็นต้น
2. กลุ่มอาชีพที่ไม่ใช้ทักษะ หรือความรู้ในวิชาชีพอย่างหนึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ โดยทั่วไปเรียกว่ากลุ่มกรรมกรหรือผู้ใช้แรงงาน เช่น อาชีพรับจ้างแบบของ ลูกจ้างที่ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม กรรมกรก่อสร้างตึกต่าง ๆ เป็นต้น

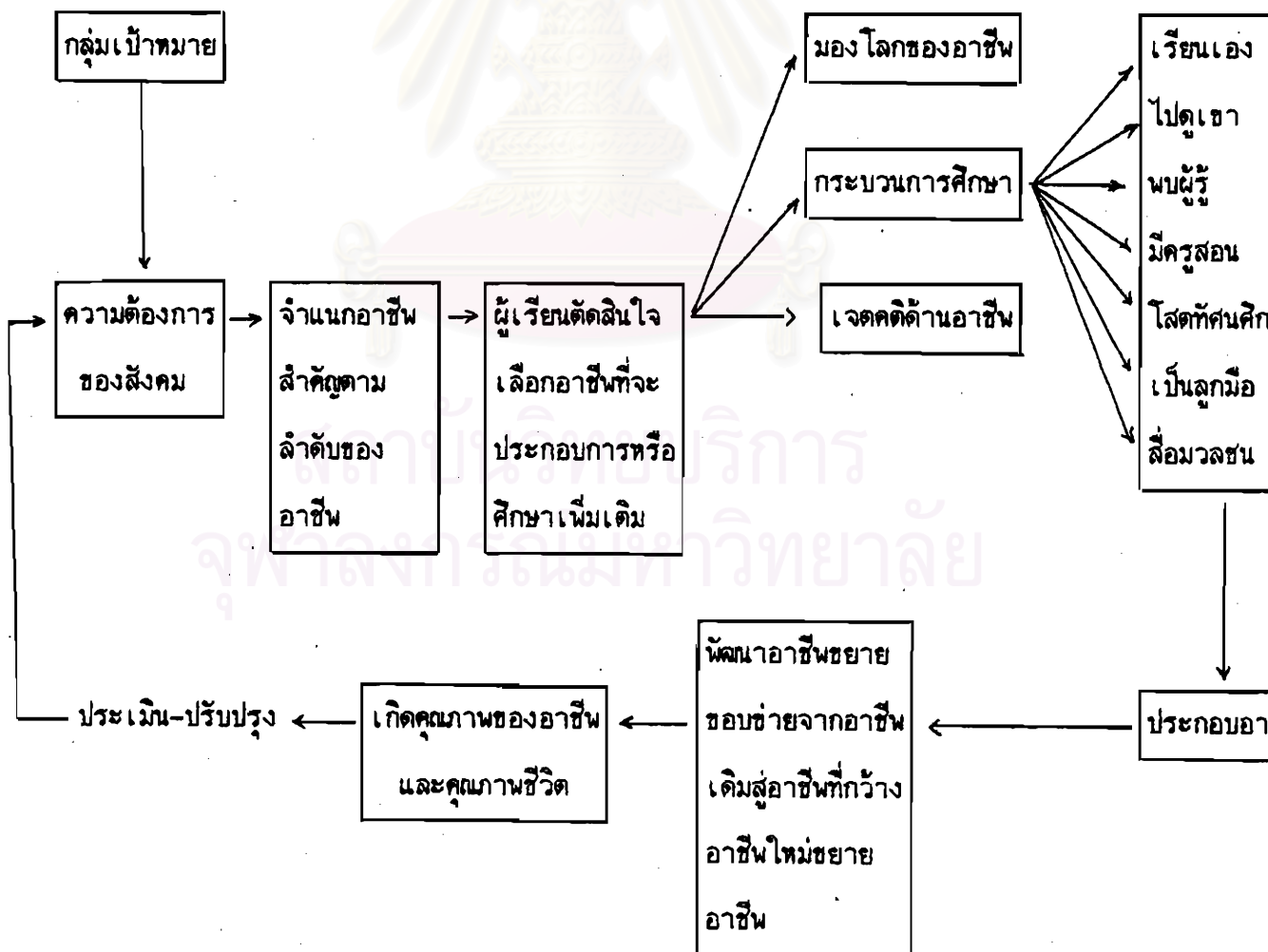
อาชีพรับจ้างจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการตกลงให้ทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากบุคคลทั้งสองฝ่ายคือ ฝ่ายผู้ว่าจ้าง และฝ่ายผู้รับจ้าง โดยปกติแล้วผู้ว่าจ้างจะเป็นฝ่ายเสนอความต้องการในการว่าจ้างให้ทำงาน กำหนดรายละเอียดต่าง ๆ รวมทั้งค่าจ้าง ซึ่งอาจจะจ้างประจำ หรือจ้างเป็นชั่วคราวตามระยะเวลาที่กำหนดหรือตามจำนวนชิ้นงานก็ได้ตามแต่ละตกลงกัน

จากการที่ให้ความหมายตามที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า อาชีพ หมายถึงชนิดของ

งานที่บุคคลประกอบการอยู่ โดยที่บุคคลสามารถที่จะเลือกประกอบอาชีพตามความสนใจของตน ไม่ว่าจะเป็นอาชีพอิสระที่ประกอบการตามความประสงค์ของตนเองหรือกลุ่มซึ่งมีรายได้จากการผลิต การขายและการบริการ หรืออาชีพรับจ้าง ที่ประกอบการตามความประสงค์ของนายจ้าง โดยมีรายได้จากการรับจ้าง

ดังนั้น ความหมายของคำว่า "โลกของงานอาชีพ" หมายถึง ขอบข่ายการงานอาชีพของคนเราที่ทำแล้วมีรายได้ซึ่งมีอยู่หลากหลาย สามารถพัฒนาหรือแตกแขนงเป็นงานอาชีพใหม่หรือสร้างให้เกิดขึ้นใหม่ จากทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถของคนเราเกี่ยวกับการมองเห็นในอาชีพการคิดค้นในการพัฒนาและการตัดสินใจเข้าสู่งานอาชีพ ซึ่งสามารถอธิบายด้วยแผนภูมิ ดังนี้

โลกของงานอาชีพ

(เจริญผล สุวรรณโชติ อ่างถึงในกรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531)

วิชาโลกของงานอาชีพเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและเป็นวิชาที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนสามารถเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเอง จึงได้เลือกวิชานี้ เพื่อจะได้สอนในสิ่งที่ใกล้ตัวผู้เรียนมากที่สุด และผู้เรียนจะได้ นำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อีกทั้งเรียนอาชีพเพื่อจะได้ นำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงรายได้หรือแสวงหาช่องทางทำอาชีพใหม่ที่เหมาะสมกับตนเอง ซึ่งก็คือเน้นให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดในการมองหาช่องทางในการประกอบอาชีพนั่นเอง

14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนตามแนวพุทธและวิธีสอนแบบอริยสังคีติ

การจัดระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธีมีระบบการเรียนการสอนที่สามารถนำเอาหลักและทฤษฎีแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่มาจับก็จะพบความทันสมัยและลักษณะพิเศษของระบบการเรียนการสอนตามหลักของพระพุทธศาสนาอย่างน่ามหัศจรรย์ (สุนน อมรวิวัฒน์, 2530) แนวคิดดังกล่าวได้มีผู้ทำการวิจัยโดยนำหลักพุทธธรรมมาทดลองสอนหลายท่าน เช่น ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2522) ได้นำวิธีสอนสมัยพุทธกาล มาใช้สอนจรรยาศึกษาในระดับประถมศึกษา 4 วิธีคือ แบบบรรยายอุปมาอุปไมย แบบธรรมสาส์นจลา แบบปจฺจลา วิชันา และแบบไตรสิกขา พบว่า นักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาลมีการเรียนรู้โดยมีดัชนีเลขคณิต คะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าแต่ก่อนอย่างมีนัยสำคัญที่ .01 ส่วนด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนทั้งสองกลุ่มตามความคิดเห็นของครูไม่แตกต่างกันที่ระดับ .05

ยุพดี นาคพระยุทธ (2522) ได้นำวิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย เพื่อศึกษาผลของการสอนแบบสืบสวนสอบสวนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนเมื่อเปรียบเทียบกับการสอนแบบบรรยาย โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพัฒนาการด้านการเรียนสูงขึ้นที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน ส่วนความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01

อุษฎิ สิตลวรารงค์ (2524) ได้ศึกษาเปรียบเทียบวิธีสอนแบบไตรสิกขา และธรรมสา

กัจฉาในการสอนแบบเบญจศีลและชราวาสธรรม ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจากวิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉาสูงกว่ากลุ่มที่เรียนจากวิธีสอนแบบไตรสิกขา ส่วนการใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมนั้น นักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบไตรสิกขามีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนแบบธรรมสาส์กัจฉาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2524) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน "ธรรมเพื่อเตือนสติ" กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2522 ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าสัมฤทธิ์ผลในการเรียนธรรมเพื่อเตือนสติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความสัมพันธ์กับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนหญิงมีการนำธรรมเพื่อเตือนสติไปใช้ในชีวิตประจำวันมากกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวที่แตกต่างกันอย่างไม่เป็นผลให้การนำธรรมเพื่อเตือนสติไปใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกันด้วย

กรรณิการ์ รักขุมแก้ว (2524) ได้วิจัยเรื่องผลของการฝึกสมาธิ การเจริญภาวนาตามแนววิชาธรรมกายที่มีต่อเวลาปฏิบัติศาสนกิจแบบง่ายและเชิงซ้อนในวิชาพลศึกษา โดยมีกลุ่มตัวอย่างนักเรียนหญิงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างอายุ 16-17 ปี จำนวน 20 คน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างยังไม่เคยผ่านการฝึกสมาธิ ผลการวิจัยพบว่า ผู้ที่ฝึกสมาธิตามวิชาธรรมกายมีปฏิริยาตอบสนองดีกว่าผู้ไม่ฝึกสมาธิ จากข้อค้นพบได้แสดงว่า การฝึกสมาธิช่วยพัฒนาความเร็วของเวลาปฏิริยาตอบสนองทั้งแบบง่ายและเชิงซ้อน

วรรณฯ สุตวิจิตร (2526) ได้ทำการทดลองสอนจริยศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า ความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่ครูสอนตามแผนการสอนปกติและที่ครูสอนโดยสร้างศรัทธาตามแนวพุทธวิธีมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนปกติและนักเรียนที่เรียนตามแผนการสอนโดยสร้างศรัทธา มีการเรียนรู้โดยมีชนิดและชนิดคะแนนหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญที่ .05

สมาน สวครวิจิตร (2532) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ด้วยวิธีสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ โดยมีกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนคณิตศาสตร์ด้วยวิธีสอนแบบสร้างศรัทธา

และโยนิโสมนสิการมีการเรียนรู้ และมีพัฒนาการด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น โดยมีดัชนี
เลขคณิตของคะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

มณฑล ไตรรัตน์สิงห์กุล (2524) ได้ศึกษาการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาตามหลัก
อริยสัจสี่ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยได้ทำการสำรวจปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน
ของนักเรียนมาสร้างเป็นเรื่อง และให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 800 คนจากโรง
เรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา 50 โรงเรียน เขียนแก้ปัญหาโดย
เสรี โดยผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์การวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่ แล้วนำข้อเขียน
ของนักเรียนมาวิเคราะห์ขั้นตอนตามเกณฑ์นั้น โดยหาค่าร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนร้อยละ 62.37 มีขั้นตอนการแก้ปัญหาครบทั้ง 4 ขั้นตอนคือ ทุกข์ สมุทัย
นิโรธ มรรค

2. นักเรียนเขียนแก้ปัญหาโดยแสดงว่า เข้าใจความหมายของปัญหา คือ ทุกข์
ร้อยละ 89.25 รู้สาเหตุของปัญหา คือสมุทัย ร้อยละ 68.00 แสดงเจตนาในการแก้ปัญหาคือ
นิโรธ ร้อยละ 100 และแสดงแนวทางในการแก้ปัญหาคือ มรรค ร้อยละ 100

3. นักเรียนแสดงเจตนาแก้ปัญหาด้วยตนเองมากกว่าที่จะให้ผู้อื่นช่วย

อาภรณ์ ชุนดี (2525) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวิธีแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่กับ
ทักษะภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยผู้วิจัยให้นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจาก
10 โรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 300 คน ชาย 150 คน
หญิง 150 คน เขียนเรียงความแสดงความคิดเห็นต่อเรื่องราวที่สร้างขึ้นมาเป็นกรณีปัญหา และ
ให้ทำข้อทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาภาษาไทยชั้น ป.4-6 แล้วนำข้อเขียนของนักเรียนมาวิเคราะห์
ขั้นตอนการแก้ปัญหาตามเกณฑ์การวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจสี่แล้วนำคะแนนทักษะ
ภาษาไทยกับคะแนนขั้นตอนการแก้ปัญหา มาหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัย
พบว่า

1. คะแนนวิเคราะห์ขั้นตอนการแก้ปัญหา ตามหลักอริยสัจสี่กับคะแนนทักษะภาษาไทย
ของกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมดของกลุ่มนักเรียนชายและของกลุ่มนักเรียนหญิง สัมพันธ์กันอย่าง
มีนัยสำคัญในทางที่ตามกัน แต่ค่าของความสัมพันธ์ค่อนข้างน้อย เท่ากับ 0.356 0.396 และ
0.282 ตามลำดับ

2. นักเรียนที่แก้ปัญหาได้ครบขั้นตอนการแก้ปัญหาของอวยวิงส์ทั้ง 4 ขั้นตอน คือ ขั้นทฤษฎี สมมุติ นิโรธ มรรค มีเพียงร้อยละ 11 นักเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีการแก้ปัญหาในชั้นมรรค และนักเรียนหญิงใช้ขั้นตอนในการแก้ปัญหามากกว่านักเรียนชาย

วีระพงษ์ คุณนที (2526) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่อง จริยธรรม ทศนคติต่อวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอวยวิงส์ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อวิธีสอนโดย เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอวยวิงส์กับกลุ่มนักเรียนที่ เรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือแนวการสอน หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 60 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพมหานคร โดยแบ่ง เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ให้กลุ่มทดลองเรียนโดยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอวยวิงส์ กลุ่มควบคุมเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 16 คาบ คาบละ 50 นาที ใช้ เนื้อหาในการทดลองเดียวกัน ผลการทดลองพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเรื่องจริยธรรม ของทั้งสองกลุ่มหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่าง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทัศนคติต่อวิธีสอนของกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และทัศนคติต่อวิธีสอนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิวพร เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2529) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความสามารถ ในการคิดแก้ปัญหาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา ระหว่างนักเรียนที่เรียนวิชาสังคม ศึกษาด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอวยวิงส์กับการสอนตามคู่มือครู โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนมัธยมวัดหนองแขม กรุงเทพมหานคร แบ่งเป็น กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองเรียนด้วยวิธีสอนตามขั้นทั้งสี่ของอวยวิงส์ กลุ่มควบคุม เรียนตามคู่มือครู ผลการทดลองพบว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของกลุ่มทดลองและกลุ่ม ควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้ทราบว่าวิธีสอนแบบอริยสังคีตมีข้อดีพอสรุปได้ ดังนี้

1. วิธีสอนแบบอริยสังคีตมีกระบวนการสอนต่อเนื่องกันเป็นชั้น ๆ คือ ชั้นทฤษฏี ชั้นสมมุติฐานชั้นโรธ และชั้นมรรค ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดค้นคว้า เพื่อเสนอวิธีแก้ปัญหาให้สำเร็จ
  2. ผู้เรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทั้งเป็นการฝึกการพูด การแสดงออกต่อหน้าชุมชน
  3. ผู้เรียนที่ได้เรียนด้วยวิธีสอนแบบอริยสังคีตมีทัศนคติที่ดีต่อวิธีสอนแบบนี้ ซึ่งสังเกตจากผลการทดลองที่เกิดขึ้น
  4. การสอนด้วยวิธีนี้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนและผู้เรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างทั่วถึง ทำให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนและเรียนอย่างมีชีวิตชีวา
  5. การสอนด้วยวิธีนี้เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียน แก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ
  6. เป็นวิธีสอนที่ช่วยพัฒนาทางด้านสติปัญญาและส่งเสริมกระบวนการคิดแก้ปัญหา
- จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่า ในการเรียนการสอนที่ใช้หลักพุทธธรรมมาจัดการเรียนการสอน ส่วนมากผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้โดยสังเกตจากการที่สามารถตอบคำถามได้ และสามารถเสนอความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งมีการสรุปใจความ ได้ใจความสำคัญและมีความคิดสร้างสรรค์ในการนำเสนอเรื่องราว อีกทั้งสังเกตจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น หรือจากการที่สามารถแก้ปัญหาได้ดี สำหรับนักเรียนในทุกระดับและเกือบทุกวิชา จึงมีความคิดว่าถ้าหากนำวิธีการสอนตามแนวพุทธมาประยุกต์กับนักศึกษาผู้ใหญ่ ผลที่ได้จะเป็นอย่างไร จึงได้นำวิธีสอนแบบอริยสังคีต ซึ่งได้มีการทดลองสอนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษามาแล้ว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จึงได้นำวิธีสอนแบบอริยสังคีตมาใช้กับนักศึกษาผู้ใหญ่บ้างเพื่อจะได้ข้อคิดว่าวิธีสอนแบบอริยสังคีต ซึ่งเป็นวิธีสอนแนวพุทธจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาผู้ใหญ่สูงขึ้นเช่นกัน

ในการวิจัยเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาโลกของงานอาชีพ โดยใช้วิธีสอนแบบอริยสังคีตนั้น ผู้วิจัยได้เกิดความคิดที่จะนำวิธี สอนตามแนวพุทธมาใช้ในการเรียนการสอน โดยได้ข้อคิดจากงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอนตามแนวพุทธ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมุ่งศึกษากับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษา ซึ่งผลที่ได้รับนั้นเป็นที่น่าพอใจ แต่กับผู้ใหญ่

นั้นเมื่องานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนน้อยมาก ผู้วิจัยจึงมีคามคิดว่าถ้าหากนำวิธีการสอนตามแนวพุทธ มาใช้สอนผู้ใหญ่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะเป็นอย่างไร จึงได้มุ่งประเด็นไปที่นักศึกษาผู้ใหญ่ โดยได้ศึกษาวิธีการสอนแบบอริยสัจสี่ ซึ่งเป็นวิธีการสอนที่ฝึกการคิดเป็นระบบและเป็นขั้นตอน จึงคิดว่าเหมาะกับการสอนผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ และธรรมชาติของผู้ใหญ่ชอบที่จะได้ ร่วมกิจกรรมมากกว่าที่จะนั่งฟังคำบรรยายอย่างเดียว จึงได้ศึกษาหลักสูตรการศึกษาออกโรงเรียน โดยใช้ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งในหลักสูตรมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด รู้จักแก้ปัญหา และมีความรู้ทักษะพอเพียงที่จะประกอบอาชีพ และหลักสูตรก็ต้องการสร้างพื้นฐานให้ผู้เรียนได้ มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพตามความสามารถ ตามความถนัด ตามความสนใจ ตลอดจน รู้จักหาข้อมูลในการประกอบเลือกงานอาชีพ เพื่อปรับปรุงอาชีพให้ดีขึ้น ผู้วิจัยจึงเลือกวิชา โลกของงานอาชีพที่เป็นวิชาที่สอดคล้องกับหลักสูตรที่ต้องการ เน้นให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักตัดสินใจ มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ตามหลักการของหลักสูตร และในการเรียนการสอนตาม แนวพุทธที่ใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล เช่นเดียวกัน และผู้วิจัยเองก็ต้อง ทราบถึงคุณสมบัติของผู้สอน ผู้เรียน รวมถึงจิตวิทยาที่ต้องใช้ในการสอนด้วย จึงจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย